

NOUA REVISTA ROMANA

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMĂR:

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

ABONAMENTUL:

În România un an (48 NUMERE), 10 lei
„ șase luni 6 „
În toate țările uniunii poștale un an 12 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 62, Pasajul No. 3
DIRECȚIA: București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

Director: C. RADULESCU-MOTRU

Profesor la Universitatea din București.

No. 3.

DUMINICĂ, 1 MAIU 1911.

Vol. X.

NOUȚAȚI

Invitațiune. Domnii membri organizatori ai „Universității populare Noua Revistă Română”, sunt rugați a se intruni în localul redacției revistei, *Mercuri*, 4 Mai, orele 9 seara.

Alegerile parțiale pentru Parlament.

Alegerile făcute săptămâna aceasta, pentru locurile vacante în parlament, sunt semnificative din două puncte de vedere. Ele arată pe de o parte, că guvernul conservator nu poate conta pe increderea alegătorilor, nici măcar în județele care dăduseră unanimități în alegerile generale.

Alegerile generale s'au făcut numai cu două luni în urmă. În acest interval guvernul conservator a votat legi, care după titlul lor ar fi fost menite să-l facă în veci popular... Și cu toate acestea guvernul conservator pierde din popularitatea ce a avut-o acum două luni în urmă!

În al doilea rând, alegerile parțiale mai pun în evidență și totala lipsă de rezerve a partidului conservator. Pentru a găsi candidați, guvernul trebuie să recurgă la oameni fără nici o însemnătate politică.

Foarte regretabil.—*Verax.*—

Lupta pentru votul universal în Ungaria.

Citim în *Tribuna* din Arad:

„Partidul socialist și partidul d-lui Justh au tăcut o învială în vederea luptei pentru votul universal. Două tabere care adesea s'au combătut și-au dat acum mâna pentru a sili guvernul să prezinte Camerei proiectul votului universal. Pe stradele Budapestei se vor deslănțui turburările și luptele violente ale proletariatului însetat de drepturi, în timp ce în parlament cei vre-o 45 de deputați justhiști vor redă, prin glasul lor, răsunetul mulțimei din afară care cere drepturi.

În asemenea împrejurări situația guvernului va fi foarte anevoioasă. El însuși a scris în programul său de guvernământ realizarea votului universal și nu se va mai putea eschiva de a înlăptui aceia ce singur proclamase ca util și necesar țării. În fond însă marele vrăjmaș al acestei reforme, contele Stefan Tisza, va pândi, va intrigă și va căuta să puie piedeci reformei.

Contele Tisza făgăduiește numai *lărgirea* dreptului de vot, dar se împotrivesc întinderii sale până la limita extremă a *votului pentru toți*. El va oferi *mai mult*, spre a nu da *totul*.

Făță cu această încercare de a falsifica voința țării și de a duce în răstăcire opinia publică și mai ales Coroana, trebuie să se facă dovadă că țara e departe de a fi liniștită și mulțumită. Toată lumea, mai ales opinia publică românească, este în drept a-și face întrebarea: Ce face partidul național român? Ce măsuri a luat pentru a da glas voinței noastre? Ce atitudine crede de cuviință să ia față cu noua alianță între socialiști și justhiști?

Opinia noastră publică se întreabă dacă tot rostul partidului e de a combate pe protrivnicii ce singuri și-a creiat, de a combate inchipuitele „trădări”, sau pe dușmanii adevărați ai neamului și ai marilor interese? Și dacă chestiunea *Tribunii* a fost vrednică de a fi adusă înaintea parlamentului, oare chestiunea votului universal nu ar merita și ea măcar o atenție egală? De sigur ar fi mai de folos cauzele noastre“.

Atacurile împotriva Sorbonei.

Se discută acum cu mult interes în Franța chestiunea metodei în învățământul superior. Revistele și gazetele se întrec în cercetări, interviuri și anchete, cari devin cu atât mai interesante, cu cât sunt mai aprinse, și cu atât mai aprinse cu cât sunt mai depărtate de realitate. Ceeace se pusese în discuțiune, principal și cu multă obiectivitate, eră să se știe căror motive se datorește scăderea gustului — atât de francez — al formei și să se statornicească lămurit dacă aceasta e sau nu în paguba științei și a Sorbonei.

Dacă motivele acestei stări de lucruri putură fi găsite cu puține cercetări; apoi asupra justificării sau respingerei ei, părerile se împărțiră vrajmășește. Așa se văzură, într'un moment, două tabere dușmane, urmărindu-se și atacându-se cu toată înverșunarea franceză. Cauzele erau, prin urmare, vizibile pentrucă nimini nu voia să le ascundă: o direcțiune nouă de cercetări minuțioase, specializări exclusive, de concentrare obiectivă și analiză rece, veneă să înlocuiască euceritor spiritul tradițional, individualist și francez, al vechei Sorbone, cu grija lui pentru forme, cu entuziasmul și sintetismul lui. Eră direcțiunea nemțistă, care aducea disprețul pentru compoziție, un analism steril și fărâmițarea inteligenței prin specializarea extremă a cercetător în afară de un plan sintetic și un spirit comun. Și atunci, apărătorii tradiției sorboniene se coalizară pentru a reîntronă vechiul spirit și a da culturile contemporane înfățișarea ei franceză de odinioară.

Lupta se aprinse mai tare, când Sorbonienii tradiționaliști se loviră de o imperturbabilă rezistență din partea celor ce represintau direcțiunea nouă. Aceasta voi să se cheme „direcțiunea științifică“.

Disprețul pentru limbile clasice fu aruncat tot în vina acestuia din urmă. Și așa, iată contra ei și pe clasiciiști. Cum se întâmplă, însă, ca cel care accentuase mai statornic și mai vrednic noua direcțiune să fie Durkheim cu școala lui sociologică, și cum aceasta venea în vrăjmășie cu individualismul și psihologismul, înfloritoare în vremea asta în Franța, iată și pe urmașii de sânge și de idei ai lui Tarde intrați cu același entuziasm în coalitiție.

Iar pentrucă aceiași direcțiune nouă — deși capabilă să întretie o politică reacționară cu vederile ei în știința socială — respinge influența bisericeii în școală și știință, vedem și pe clericali devenind tovarășii celor care luptau pentru reîntronarea vechiului spirit. Și atunci, școala nouă nu putu fi calificată decât ca „materialistă”; „străină”, „germană”, „incultă” și chiar... „vândută”!

Faguet și Agathon (fiul lui Tarde) conduseră atacuri vii și susținute.

Sorbona, reprezentanta spiritului german, cum i se zise, găsi vrăjmași firești în multe spirite franceze. Și, în definitiv, ce e?

Fără îndoială, lupta a fost agravată de anumite revendicări personale sau de amestecul unor chestiuni în afară de aceea care se discută. Faguet avea motivele lui să nu se entuziasmeze de acțiunea lui Levy-Bruhl, iar fiul lui Tarde eră îndreptățit să nu fie liniștit de gloria lui Durkheim.

O concluzie, și nici măcar o învățătură, nu se poate scoate din lupta, care e încă în toiul ei azi în Franța. Preocupările acestea, însă, în privința pregătirii studenției, au o mare importanță. Noi, care ne-am mulțumit să împrumutăm ce eră mai ușurater din sintetismul francez și ce eră mai ușor din analismul nemțesc, avem prilejul să ne desprindem din lupta ce se dă în afară de noi, o direcțiune mai sigură și mai serioasă, — căci îi mai putem adăoga și experiența noastră proprie.—T.—

POLITICA

INTELECTUALII ȘI POLITICA

Să trezim conștiința cetățenească; să formăm opinia publică; să luptăm pentru ca voința cetățenilor să devie o realitate: ce frumos program pentru un intelectual român!

Dar este oare vre-un sort de izbândă?

De obicei, mai în toate țările Europei, intelectualii au constituit un redutabil ferment în luptele politice. Fără amestecul lor nu s'ar fi produs marea revoluțiune franceză; nu s'ar fi produs, în anii trecuți, revoluțiunea din Rusia; și fără ei nu ar fi aceea ce este socialismul german. Ori cât ar fi de puternice interesele materiale, totuși fără verbul inteligenței acestea ar aștepta încă multă vreme până ce să-și dobândească îndrituirea în organizațiunea statului. Intelectualii prin ei însăși, adică ca breaslă separată, nu înseamnă o forță socială considerabilă, dar alăturați la alții, ei au darul de a înmulți puterile acestora.

Și alăturarea lor la alții s'a făcut până acum nu după un principiu stabil, ci după cum dictau condițiunile istorice. În timpul revoluțiunii franceze ei au servit burghezia; în timpul ultimei revoluțiuni rusești, ei au fost de partea proletariatului; iar în organizația socialismului german ei servesc drept punte de trecere între proletariat și burghezie. Așa probabil va rămâne și pe viitor: tendința luptei lor va merge după împrejurări, iar statornic va rămâne numai rolul lor de fermenți ai vieții politice.

În România, cu deosebire, nu ar lipsi invitațiunea ca ei să vină să-și dea sprijinul, fie spre dreapta, fie spre stânga.

Clasele cari reprezintă tradiția conservatoare nu doresc mai bine, decât ca intelectualii să facă opera de purificare a conștiinței naționale: ei să demaște înșelăciunea fraseologiei liberale și să readucă opinia publică pe calea cea bună. Clasele de jos, de asemenea, în intelectuali își pun toată nădejdea. Nici cei de sus, nici cei de jos, nu-i isgonesc; din potrivă îi cheamă. Chiar și burghezia liberală, creată de I. Brătianu, nu-i disprețuește tocmai așa cum pretinde legenda.

Atunci ce mai așteaptă ei, așa zișii intelectuali români? De ce lipsește entuziasmul din rândurile lor? De ce nu încep ei opera de regenerare politică, la care îi îndeamnă un om politic de autoritatea d-lui Take Ionescu?

Fiindcă această operă de regenerare ei au încercat-o în mai multe rânduri, și din toate aceste încercări intelectualii au eșit micșorați. Calea pe care ei sunt invitați să apuce nu mai oferă farmecul nouității; ei știu bine ce-i așteaptă la sfârșit.

În mai puțin de un secol, intelectualii români au experimentat rolul lor în toate chipurile; nici odată însă n'au ajuns la un rezultat durabil și onorabil.

La 1848 ei au fost alături de boerașii revoluționari și de boerii plini de iluzii. Ce a rezultat din cooperarea lor? Partidul liberal de astăzi. Puțin mai în urmă, ei au fost alături de reacțiunea junimistă începută la Iași. Ce a rezultat și din această activitate? Partidul conservator de astăzi. În intervalul acesta au încercat să ridice proletariatul la conștiința socialismului marxist. Ce s'a ales și din această încercare? O dezertare în grup dela masa celor flămânzi la masa celor sătui. La ce ne-ar duce o nouă încercare? La acelaș rezultat, de sigur.

Intelectualii nu au astăzi nici un rost în politica țării românești: iată adevărul cu care trebuie să ne obișnuim.

Un rost ar avea ei numai atunci, când politica țării noastre s'ar face pe baza unor principii; dar acesta nu este astăzi cazul. Celor din clasa stăpânitore nu le trebuiesc principii pentru a guvernă, ci le este mai de nevoie bunavoința M. S. Regelui; iar celor din clasa de jos, le trebuiesc ce este drept principiile, dar aceste principii ei le găsesc direct în cultura europeană, dela care și așteaptă mai îndată emanciparea lor, decât în inteligența compatrioților.

Politica țării noastre este lipsită, cu un cuvânt, de autonomie. Un capriciu al Suveranului, sau un eveniment politic extern, trag mai mult în cumpănă, și pot aduce mai ușor schimbări de guvern, decât propaganda cea mai activă pentru vre-un principiu al politicei naționale. Grija principală a politicianului iscusit nu este de a desvoltă până în ultimele sale consecințe o idee pusă la ordinea zilei, ci este grija de a ghici ce place Suveranului, sau prietenilor Suveranului. Astfel fiind politicianul nu are nevoie de concursul logiceii intelectualului, care poate fi uneori inoportun, ci de votul său numeric, ca membru disciplinat al partidului.

Prin urmare, câtă vreme subsistă condițiunile actuale, intelectualul nu are nimic de așteptat dela politica ce se face în țară. Adevărații conducători politici n'au nevoie de cooperarea lui, decât pentru a întreține agitațiunile factice de opoziție, sau pentru a-și da lor un lustru personal.

Numai schimbând condițiunile politice,— sustrăgând-o pe aceasta de sub epitropia personalităților și punând-o pe terenul principiilor,—numai atunci cooperarea intelectualului la viața de partid va putea deveni rodnică. Numai pe terenul principiilor se poate vorbi de continuitate și de regenerare.

Este dar, pentru intelectual, o datorie mai principală decât oricare alta, datoria de a face *o bună politică*, înainte de a face *o politică de partid*. El este dator să se asigure că prin munca sa se întărește un principiu și nu numai un om.

Pentru schimbarea condițiunilor cari determină politica de astăzi nu este decât un mijloc practic și anume: lărgirea cadrelor în care această politică se face. Între oameni puțini stăpânesc interesele personale; între oameni mulți stăpânesc principiile. Lozinca de luptă a intelectualului român trebuie să fie,

deocamdată: chemarea tuturor Românilor la viața politică.

Să stăm de vorbă cu mulțimea și să o convințim; pentru că mulțimea, odată convinsă, are o memorie mai durabilă decât o au partidele restrânse.

În mijlocul partidelor cum le avem constituite astăzi, selecțiunea persoanelor și chiar stabilirea programelor sunt artificiale. Partidele restrânse au nenorocirea de a uita de azi pe mâine tot ce nu se acomodează intereselor lor imediate. Mulțimea, din potrivă, uită uneori interesele imediate, dar are o memorie tenace pentru aceea ce a înțeles ca principii...

Intellectualii așa dar, dacă vor să contribuie la formarea unei opinii publice adevărate, nu pot alege o bază mai solidă pentru această opinie publică, decât memoria mulțimei.

C. Rădulescu-Motru

PSIHOLOGIE SOCIALĂ

SENTIMENTELE EULUI ȘI VIAȚA SOCIALĂ

(Urmare și fine)

«*Nominalismul*», zice Tarde, «este doctrina după care indivizii sunt singurele realități cari contează; și prin indivizi trebuie să înțelegem ființele privite numai în latura lor *diferențială*. Realismul, dimpotrivă, nu consideră ca demne de atenție și de denumirea de realitate, într'un individ, decât caracterele prin cari el se aseamănă cu alți indivizi și cari tind a se reproduce în alți indivizi asemănători. Folosul acestui fel de speculațiune apare atunci când ne gândim că liberalismul individualist în politică e un zel particular de nominalism și că socialismul e un mod particular al realismului».

Comparația lui Tarde se poate aplica perfect celor două direcții fundamentale în cari se desfășoară sentimentele eului.

Sentimentul *orgoliului*, spre pildă, sau *grandomania* corespunde nominalismului. Aceste sentimente înalță individul la rangul de putere centrală. Ele întunecă sentimentul *asemănării* cu grupul social, scoțând în relief *partea diferențială*, după expresia lui Tarde. Pentru indivizii stăpâniți de ele, demn de atenție e numai ceea ce contribuie la mărirea lor, la creșterea personalității lor. Scurt vorbind, ele duc la obliterarea sentimentului *dependenței* de grup.

Sentimentele ce se desfășoară pe linia negativă, din contră, corespund realismului. Aceste sentimente întunecă aspectele diferențiale, scoțând în relief *partea asemănătoare* cu restul societății. Demn de atenție e ceea ce contribuie la creșterea întregului grup. *Ele nutresc sentimentul permanentei dependențe de mediul social*.

După predominarea unuia sau altuia din aceste două

grupuri de sentimente, evoluția socială poate lua un aspect solidarist, sau unul individualist.

Să analizăm, mai de aproape, aceste sentimente în raporturile lor cu realitatea socială:

1) Din grupul sentimentelor diferențiale fac parte: *increderea în sine*, într'un grad superior, *vanitatea* cu diferitele ei specii, *orgoliul*, *grandomania*, unite în formele curat patologice cu *mania persecuției*, sentimentul *onoarei*, etc. Dintre acestea, tipice ni se par *vanitatea* și *orgoliul*. Raporturile lor cu mediul social sunt însă cu totul variate. Vanitatea e întreținută și mărită prin acțiunea grupului social. Nici nu se poate concepe nașterea ei în afară de această influență. Vanitatea e sentimentul înălțării personale, *apreciată și recunoscută de societate*. Vanitatea trăește din aprobările și aplauzele mulțimei.

Având ca bază un sentiment de excesivă *incredere personală* și o întunecare accentuată a *spiritului auto-critic*, ea găsește, în mod fatal, nutrimentul cel mai bun în aprecierile altora. Vanitosul va fi, prin excelență, o ființă perfect socială. Această formulă contrazice, la prima privire, sentimentul pejorativ pe care-l avem, de obicei, față de vanitate. Nu trebuie, însă, să înțelegem prin ființă perfect socială, o ființă perfect altruistă. Dimpotrivă, — și sensul pejorativ se menține, dacă explicăm clar formula — vanitosul e un tip egoist. El caută societatea, e adevărat, frecventează cercurile sociale, dar nu de dragul lor, ci de al lui numai. El caută acolo nutrimentul îngâmfării sale, caută laudele, caută admirația. El se înalță pe sine prin prisma vederilor altora. Deci, în geneza vanității, elementele de proveniență exterioară sunt precumpănitoare. Sentimentul se naște printr'o infiltrare din afară, din mediul social.

Sânt specii felurite de vanitate. Una e, spre exemplu, *vanitatea mondenă*. Ce ar însemna pentru femea luxul, găteala, podoabele, în izolare, în afară de aprecierile lumii în care se 'nvârtește? Nici n'ar putea exista. Geneza și propagarea *modelor* sânt în funcțiune de acest sentiment. Uneori acest sentiment pare a merge în opoziție cu cercul social. Dorința unei femei, spre a relua același exemplu, de a fi remarcată în societate, o poate face să *inventeze o modă cu totul nouă, originală*. Dar ea se opune mediului tocmai pentru a se înalța și mai mult pe sine în aprecierile lui.

O altă specie de vanitate e *vanitatea intelectuală*. E sentimentul superiorității intelectuale întreținut, iarăși, de aprecierile cercurilor sociale. Faptul originii sale sociale explică *verbalismul*, *magia cuvintelor*, *pedanțismul*, toate manifestări ale vanității intelectuale. Se pot oare concepe aceste dispoziții mentale în afară de înriurirea grupului social? Dorința de a trece drept o capacitate intelectuală, face pe vanitos să-și etaleze totdeauna cunoștințele sale, cu rost sau fără rost. Și se 'nțelege că scopul e cu atât mai repede ajuns, după părărea lui, și ținând seamă de mentalitatea cercurilor în cari se învârtește, cu cât etalarea aceasta e însoțită de un limbaj mai pretențios, mai strălucit, mai căutat. De aici *preșiositatea* și *pedanteria*, cari nu se pot în-

telege, o repetăm, de cât la lumina acțiunii mentale sociale.

Aceste vicii mentale au fost zugrăvite cu o fidelitate perfectă și cu un umor desăvârșit de către Molière, în deosebi în „*Les précieuses ridicules*” și „*Les femmes savantes*.” Icoana acestor moravuri esteticointelectuale pe care ni-o dă Molière, e un fenomen general în toate literaturile. În Franța e cunoscută sub numele de *prețiozitate*. În Italia, sub numele de *marinism*, după numele poetului italian Marini. În Spania, a produs *Gongorismul*, după numele poetului Gongora. În România, am avut manifestarea acestei prețiozități și pedanterii sub forma *latinismului*.

Analiza acestor felurite manifestări literare confirmă afirmațiunile anterioare asupra originii sociale a vanității.

Să luăm, spre pildă, prețiozitatea la Francezi. Toți istoricii literaturii franceze sunt unanimi în a lega literatura secolului al XVII-lea, de așa numitul *esprit de société*. *Viața de salon* ia atunci o însemnătate covârșitoare. Relațiile mondene se rafinează, sentimentele dobândesc o delicateță necunoscută până atunci. Chiar în secolul al XVI-lea, viața de salon se manifestase în mod deosebit. «Mai ales la curtea lui Henric II, zice Faguet, prin gustul ingenios al distracțiilor și printr-o anumită rezervă în apucături și în tonul conversației, *politeța începe să apară și tinde să se oglindească în literatură*».

În secolul al XVII-lea, viața de salon, cu rafinările ei, se accentuă și mai mult. «Aci, zice același scriitor, prin mijlocirea femeilor, prin zilnicul schimb de galanterii și de vorbe plăcute, ceea ce mai există încă ca vânoșie și ca vlagă în acea generație, se disciplinează: mulțumită plăcerii pe care o simțeau de a se aduna și de a conversa împreună, își făcură un ideal de politeță și țineau în mare cinste păstrarea unor reguli pe cari și le-au impus de bună voie. În același timp, se începă și mai mult alegerea cuvintelor, învățară să le ordoneze în șirul raționamentelor exacte și comode, se dădă limbii o forță și nuanțe pe cari nu le cunoscuse până atunci». În aceste dispoziții, foarte laudabile negreșit, se schiță totuși, încetul cu încetul, spiritul de prețiozitate și pedanterie.

Cea mai mare strălucire o avură reuniunile mondene-literare dela *Marchiza de Rambouillet*. Autorii de profesiune erau admiși și căutați în saloanele ei. ...erau poeți ca Malherbe și prietenul său Racan, Ogier de Gombauld; sau scriitori cari și-au pus în gând să curețe limba franceză și cari aveau să întemeeze mai târziu Academia, ca. *Vaugelas*. Cu asemenea oaspeți obișnuiți, ocupația spiritului nu putea să fie decât în mare cinste». O bună vreme societatea se mențină în limitele unei rafinări spirituale, moderate, fără a cădea în afectări exagerate și în prețiozitate. Un germen de prețiozitate veni să lase poetul italian *Marini*, șeful scoalei mariniste, din Italia. «...în 1715, Concini îl pofti să vie la Curtea Franței pe poetul napolitan Marini, poet al *tuturor antiteselor și al tuturor imaginilor strălucitoare, căutând efectele sale în apropierea ne-*

asteptată a cuvintelor, și care, în zilele când era mai simplu numea trandafirul «ochiul primăverii». El sosi la Paris precedat de o imensă reputație... La Hôtel Rambouillet, Marini fu primit cu cinste și timp de câți-va ani, el incarnă «strălucita nebunie» de peste munți, făcând saliturile sa e cu multe complimente alambicate și debitându-și cu gravitate prostiile sale strălucitoare. El plecă *dar lăsa în urma lui prețiozitatea*».

Timp de aproape două-zeci de ani, saloanele Marchizei de Rambouillet fură o școală la care secolul al XVII-lea își făcu educația. Atunci și acolo conversația deveni o artă, politeța limbajului se uni cu delicatețea sentimentelor, și se formă în mod tacit „*un cod al bunei cuviințe*”.

«Se făceau lecturi oarecum publice și se discuta asupra meritelor diferitelor lucrări.

Dacă, în timpul frumoasei sale perioade Hôtel de Rambouillet își luase astfel un drept de control asupra operilor literare, *cu atât mai mult trebuia să exercite unul, și încă foarte eficace asupra însăși limbii franceze*. Prin tonul, când serios când glumeț dar totdeauna galant, al conversațiilor sale, nu era el centrul și sanctuarul oarecum al aceluia «bel usage»?

Nu l-a învățat aci oare în fond *Vaugelas*? (gramaticul pe care „*Les femmes savantes*” îl citează într-una). Aci limba s'a curățat ea însăși, în mijlocul unei societăți alese și se vorbea bine, cu limpezime și cu precizie, *fără a afecta încă, cam spre 1640 pare-se. Oaspeții D-nei de Rambouillet și marchiza însăși, fără ca să se rătăcească în hățișul anevoios al gramaticei, cântăreau bucurios cuvintele și formele de cari se serveau*».

Până aici, totul e normal. Era o întrecere de jocuri de spirit, de glume rafinate, de purificare a limbajului și a atitudinilor mondene.

Dar, alături de reuniunile dela M-me de Rambouillet, prin imitație, încep să răsără alte saloane literare, unde *purismul* degeneră, încetul cu încetul, în *afectare ridiculă, în prețiozitate, în pedanterie*. «Acestei societăți de bună cuviință și de vorbire frumoasă, dar fără *afectare ridiculă*, i se opune acea pseudo-academie care se formase la vicontesa d'Auchy... Aci, în fiecare Marți, se adunau câți-va academicieni, poeți de-a doua mână, toți cei cari n'aveau intrare cu alai la Rambouillet. Se citeau bucăți în versuri, se țineau discursuri în regulă, se dădeau défi-uri damelor, acestea răspundeau. Acesta era chiar un cerc de «*femmes savantes*», dar nu putem vedea în el decât o contrafacere grosolană a reuniunilor dela Hôtel de Rambouillet. Ceea ce le făcu pe acestea atât de fecunde pentru dezvoltarea societății franceze, e că vreme îndelungată spiritul de coterie și nevoia admirației mutuale n'au dominat de fel».

Încetul cu încetul începă se se arate și la marchiză, dar mai ales în cercurile ce o imitară, și spiritul de coterie, și trebuința de admirație mutuală. Cu ele se nășteă și *vanitatea intelectuală*, cu toate formele ei: *magia vorbelor, afectarea extremă, pedantismul, prețiozitatea*. Timpul Frondei desăvârși germenii acestor manifestări. «În mijlocul furtunelor politice, vedem slă-

bind din ce în ce această strălucită societate, pe care marchiza știuse să o grupeze și să o reție în juru-i. Când marchiza muri, acel Hôtel de Rambouillet nu mai eră de mult decât umbra unui nume măreț. Dela 1650 nu mai aveă nici o influență. M-lle de Scudéry luă în parte moștenirea și începù atunci, prin ascendența spiritului său, s'o târască în mijlocul unei societăți a cărei politeță degenerase în afectare... Fată de spirit și chiar de bun simț, ea, cu toate astea, nu scapă de imputarea de a fi contribuit mult la desvoltarea prețiozității, mai ales prin romanele sale, în cari eroii fac prea adesea școală de declamație fadă, și în cari generația timpului își căută modele de sentimente languroase și de limbagiu quintesențiat (un fel de *dilettantism sentimental*).

La reuniunile dela M-lle de Scudéry, se văzù figurând une-ori și unii membri din societatea înaltă. Totuși mai ales din burghezime se recrutau cei mai mulți. Printre bărbații care se adunau... erau *autorii proprii ziși*, cei cari își făceau o profesiune din scris sau din faptul că compun versuri galante, și cari aveau întâietatea. Faptul acesta, singur, e plin de consecințe, *el explică cum în locul jocului liber al conversației între oameni detreabă, i-a urmat un ton din ce în ce mai cu ifos, și cum pe neașteptate s'au lăsat să alunece până la pedantism, său pe-aproape*.

Din ocazii de divertisment nobil, aceste reuniuni literare deveniră adevărate instituțiuni: se vorbeă și se dizertă după programe făcute dinainte, și se făcură și dări de seamă mai mult sau mai puțin oficiale.

Contagiunea se 'ntinse repede. Saloane literare se iviră o mulțime. Din Paris, contagiunea se 'ntinse și în provincie. În aceste cercuri secundare, imitație ridicolă a celor d'întâi, se născù și se desvoltă *prețiozitatea*, ai cărei germeni se găsesç și în saloanele Rambouillet.

Cum foarte bine lămurește chestia, Faguet, prețiozitatea proveni dintr'un exces al spiritului de societate.

Politeța, ce trebuie să domine spiritul de societate, devine prin exagerare, *afectare*. Societatea se transformă într'o *colerie* închisă, tocmai din cauza acestei afectări, care izvorăște și ea din ideea superioară ce are de sine, din faptul că cercul social în chestie se consideră ca deosebit cu totul, ca *ales*. Această idee exagerată a superiorității nășteă în aceste cercuri *mania singularizării, a extravaganței*: „...cei ce fac parte din aceste cercuri, simt nevoia de a se singularizà și de a se separà de mulțime; ei încep prin a nu mai vroi să gândească ca toată lumea și sfârșesc prin a se îndreptî că trebuie să vorbească ca nimenea și că nu e altă fericire în afară de convențiile lor mondene și că numai ei au spiritul bine cultivat. Șacum, gândiți-vă că alături de acest prim cerc se mai nasc încă unul, două, trei, apoi se înmulțesc la infinit, ca un fel de vegetație parazită, care se întinde și copleșește tot; recunoașteți apoi că aceste grupări se copiază cu mai multă sau mai puțină stângăcie și că la nevoie sunt chiar rivale, rivale foarte întărătate în această goană spre ridicol,—și atunci veți aveă starea de *spirit prețios*».

Mania singularizării, pretinsa rafinare de sentimente,

fac pe prețioși și prețioase să 'nlătore cuvântul propriu din limbajul lor și să 'ntrebuințeze *perifraza*, abuzul de *metafore*. Spre pildă, pentru ei, mâna devine «*la belle mouvante*», picioarele «*les chers souffrantes*», în loc de fotolii, zic «*les commodités de la conversation*». Mitologia fu și ea un izvor nesecat de comparații: lacrimile sunt «*perlele Irisei*», patul e «*imperiuul lui Morfeu*», obrazii sunt «*tronurile pudoarei*», luna e «*facla tăcerei*».

Această analiză istorică pe care o face Faguet, dovedește cu prisosință că vanitatea intelectuală, cu toate manifestările ei, pedantismul, magia frazelor, prețiozitatea, se naște și se 'ntreține într'un cerc social în care domină *trebuința de aprobare, de admirație mutuală*.

Desvoltarea pe care am dat-o prețiozității franceze, nu ne mai îngăduc să ne 'ntindem asupra manifestărilor similare din celelalte literaturi. Analiza lor însă ar confirmă și mai mult rezultatele celei făcute.

Multe și felurite sunt speciile vanității. Văzurăm ce e *vanitatea mondenă*, ce e cea *intelectuală*, și am stabilit raportul lor cu psihologia colectivă.

O specie de vanitate e și *vanitatea prodigalității*, a dărniceii. Mai toți risipitorii sunt *ostentativi*. De sigur, cu cât vor fi mai mulți cari să observe și să se folosească de galantomia lor, cu atât vanitatea aceasta va fi mai satisfăcută. Această stare de spirit se traduce prin multe gesturi, cunoscute tuturor celor ce sunt observatori: Risipitorul plătește totdeauna din plin, arătând cu ocazia aceasta, cât mai mari sume de bani.

Pe cât de larg se arată el în cercurile pe cari le frecventează și în care e apreciat, pe atât de sgârçit se arată de multe ori față de alte cercuri pe cari nu le frecventează, în mijlocul cărora nu trăește.

Câți nu sunt cari aprind țigarea dela o hârtie de bancă, dar cați n'ar da un ban de cinci unui nevoiaș?

Ostentațiunea, iată nota constitutivă, caracteristică a a acestui fel de vanitate, și cuvântul ne spune în deajuns raportul ei cu psihologia colectivă.

Orgoliul ni se pare opus vanității. Orgoliul e sentimentul valorii personale, independent de aprecierile cercurilor înconjurătoare, ba de multe ori în opoziție cu aceste aprecieri. Orgoliosul nu se 'nalță prin prisma vederilor altora, ci prin prisma vederilor lui proprii. Departe de a-l încântă, părerile altora, sau departe de a-l întristă, ele îl lasă nepăsător de foarte multe ori. Conștiința valorii proprii n'are nevoie de nici un aliment exterior. Ea găsește în ea însăși nutrimentul cel mai bun.

Laudele altora îl poate chiar mahnî, de cele mai multe ori:

«*Laudele lor de sigur m'ar mahnî peste măsură*». Totuși nici orgoliul nu poate luă ființă în afară de orice influență a psihologiei colective. Un sentiment așa de complicat nu poate fi explicat numai prin psihologia individuală. Numai, trebuie să deosebim influența mediului social *actual*, de aceea a mediului social *virtual, ideal, posibil*¹⁾. Ori cât de înaltă, moralmente, ar fi concepția purității morale ce n'așteaptă nici o a-

1) Vezi Jamais, *Précis de Psychologie*.

probare din afară, totuși ea e rigidă, aspră, e neome-nească. Omul e, prin excelență, o ființă socială, și o abstracție desăvârșită de opinia lumii e cu neputință de realizat de ființele omenești. Mediul social actual, însă, nu oferă orgoliosului nutrimentul înălțării personale.

Societatea e o forță ce lucrează cu o mare intensitate asupra individului, fără ca acesta să fie totdeauna conștient de această influență, și dese-ori în contră voinței lui. Totuși se ivesc dese-ori conflicte între individ și mediul social dintr'un anumit moment. O anticipare a unor acte sau gândiri viitoare, ce scapă mediului de moment, e adesea interpretată ca o pornire de vrăjmășie în contra acestui mediu. Atunci se naște un conflict, în care individul care anticipează va avea mai totdeauna mult de suferit. Aceasta naște în acest individ o *antipatie* față de mediul actual, și un *sentiment de mândrie*, că s'a ridicat, cu puterea lui de pătrundere, mai presus de toți contemporanii lui. E de neconceput, însă, cum ar putea să se întrețină acest *orgoliu*, acest sentiment al înaltei valori personale, fără credința că, odată, fie cât de târziu, va găsi în mediul social recunoașterea acestei valori?

Deci, e adevărat că orgoliul nu se întreține prin influența mediului social, întru cât ne mărginim la mediul social actual, contemporan. Dar, într'un anumit mediu *trebuie* să se proiecteze sentimentul valorii personale, și acesta e un mediu social *posibil, virtual, dorit*.

Privind acum influența pe care o exercită aceste sentimente, la rândul lor, asupra realității sociale, constatăm că ea ia forme foarte variate. Spre pildă, vanitatea e un ciment important de agregare socială. Consecințele sunt, foarte adese-ori, nefericite. Am văzut, în analiza prețiozității franceze, unele din aceste consecințe. Dar cât bine n'a rezultat în același timp? E, de sigur, egoism într'o măsură foarte mare, în această vanitate. Dar, grație acestui egoism se nasc și se mențin cercuri sociale, legături sociale, în cari neapărat, se dezvoltă și sentimentele altruiste, sentimentele de solidaritate. Egoistă în sine însăși, vanitatea e altruistă în consecințele ei, ea constituie un puternic ciment de agregare socială. Și dacă ea ajunge, de foarte multe ori, la creația unor agregate în cari domină *trebuința de admirație mutuală*, cu toate consecințele ei ridicule, așa cum am văzut la prețiozitatea franceză, însăși expresia de admirație mutuală ne arată că consecințele sunt și binefăcătoare, întru cât este *reciprocitate*.

Să ne gândim ce ar fi societatea în care indivizii, în majoritatea lor, ar fi stăpâniți de sentimentul orgoliului. Acest sentiment e, pentru moment, un ferment de învrăjbire, de separație, nu de acord, de unire. Toți s'ar crede superiori semenilor lor, și ar disprețui aprecierile cele mai favorabile ale acestora, sub cuvânt că ei nu-s în stare să-i înțeleagă. N'ar slăbi aceasta, într'un mod simțit, legătura de solidaritate, de coesiunea socială? În așteptarea unui mediu *mai bun, posibil, dorit*, n'ar fi ei niște forțe sterile pentru realitatea socială de moment? Intr'o astfel de societate, *mizantropia* ar fi a-

totputernică. Vanitatea, deci, cu toate consecințele ei, cât de ridicule, e una din temeliiile realității sociale. Orgoliul, însă, răspunde și el unei necesități foarte mari: el întreține *simțul idealului*, e un *ferment de progres*. În *dinamica psico-socială* rolul lui e hotărâtor, așa cum e al vanității în *statica psico-socială*.

2) Să trecem acum la aspectul *negativ* al sentimentelor eului: conștiința inferiorității față de puterea și valoarea imensă a agregatului social.

Dacă vanitatea însăși, un sentiment egoist pozitiv, are consecințe binefăcătoare pentru societate¹⁾, cât de folositoare nu vor fi însă ale aceluia sentiment care leagă de orice individ, de orice față umană, un interes, o atenție, o simpatie? Mulți au un sentiment înăscut de simpatie generală, un interes spontan pentru toate făpturile, oricât de inferioare ar fi, inima lor e dotată cu o mare putere de expansiune, de exteriorizare, e foarte deschisă. La baza acestui sentiment există un simț filosofic, înăscut și el, o judecată nativă, care confundând cele mai mici detalii ale realității în sânul totului, le dă, prin chiar aceasta, însemnătatea acestuia din urmă. Această simpatie universală dă naștere atitudinii contemplative a vieții, privirii calme a mersului lumii. Și dacă această atitudine nu e, la prima privire, un imbold așa de puternic de activitate, cum sunt sentimentele pozitive ale eului, totuși e cel mai propriu teren pe care poate să răsară și să se desvolte altruismul, iubirea de oameni, sentimentul solidarității cu întreaga realitate.

Această, nu disconsiderare, ci obiectivare a personalității proprii, întunecă decel partea diferențială față de agregatul social, întreține în permanență sentimentul dependenței de tot, deschide perspectiva unei evoluții asemănătoare în viața tuturor făpturilor umane, și e, prin aceasta, un izvor bogat de solidaritate și justiție.

Cum spune foarte frumos James²⁾. «Cine cu adevărat poate să spună cu Marc-Aureliu: «O, Univers, vreau tot ceea ce vrei tu», acela are un eu care nu ar putea să nege sau să respingă ceva: Cel mai ușor vânt care va suflă, îi va umflă pânzele».

I. Nisipeanu.

ROLUL SOCIAL AL PLĂCEREI

Una dintre cele mai mari greșeli care, de cele mai multe ori, să săvârșește, bine înțeles, fără vre-o intențiune rea este credința că «plăcerea» pe lângă celelalte mijloace de educațiune, n'ar călăuzi și dânsa la dezvoltarea fizică și intelectuală nu numai a copiilor, dar chiar și a oamenilor mari.

Spartanii jertfeau pe copiii cei slabi, urâți sau pociți; dimpotrivă, pe aceia care trupește erau bine zămisliti, statul punându-i la exerciții sau la munci corporale care să le dezvolte și să le întărească trupul, care să

1) Se înțelege că, privită în total, influența socială a vanității e mai mult negativă. Totuși importanța ei e a unui agent ce contribuie în oarecare măsură la menținerea legăturii sociale.

2) Op. cit.

le deștepte inteligența, îi creștea pe seama lui pentru ca mai târziu, în încercări grele, să-i fie de folos. Neîndoios, dacă Spartanii acum câte-va veacuri, au priceput pe deplin cum trebuie să se crească copiii, cu atât mai mult astăzi ar trebui ca părinții laolaltă cu societăți igienice înființate pentru acest scop, să se îngrijească de acest lucru. Departe de mine ideea, ca cei «netrebniți din punct de vedere fizic» să fie distruși. Nu! Aceasta astăzi ar fi nu numai un non sens, dar chiar o crimă. Și aceștia pot să fie folositori societății *altfel*.

Este în afară de orice îndoială, că individul sănătos și voinic este scutit de neajunsuri și poate cu mai mult profit să lupte împotriva tuturilor nevoilor fizice, morale, sociale sau altele.

Exercițiile la adulți, jocurile la copii sunt distracțiuni folositoare; acci care le înțeleg scopul, aplicându-le bine și sistematic, folosesc societății. Dacă aceste distracțiuni sunt lipsite de «*plăcere*», ele nu contribuiesc la dezvoltarea fizică nici a omului mare, nici a copilului; în acest caz ele nu vor fi nici chiar igienice.

Fiecare organ are un *ațăător* propriu care pentru ca să poate funcționa produce în organism o reacțiune uneori destul de puternică. Astfel, acela al ochiului este lumina; al stomacului hrana; al creierului întipăririle din lumea din afară, întipăririle a celor văzute sau citate, întipăririle morale sau fizice. Dacă aceste organe vor fi bolnave, atunci *ațăătorii* nu vor putea lucra nici de cum sau vor lucra în mod prea slab; funcțiunile nu se vor putea împlini și organismul întreg sau fiecare organ în parte, va suferi la rândul său. Este neîndoios că nu numai copiii, dar chiar și oamenii mari, mai mult încă și unele animale, dacă nu vor avea nici-o *plăcere* în distracțiunile și jocurile lor vor cădea într-o stare de boală adevărată.

În seria animală de mulți naturaliști și chiar de subsemnatul, observări de asemenea natură s'au făcut la câini, pisici, și unele păsări. În special la pisici jocul mumei și a puilor săi cu câte o bucațică de hârtie sau altele, ce însemnează altceva decât dezvoltarea și întreținerea veseliei?...

O altă pildă la oameni. Muma când își alăptează copilul, îl dezmeardă și îi face toate jucăriile în putință pentru ca să-i întărească privirea și pentru ca să-l ție în stare de veselie; neîndoios, ea, cu toate că nu cunoaște principiile biologice, care călăuzesc aceste acte, totuși săvârșește într'un mod mecanic, și poate mai mult instinctiv, ceva de folos pentru dezvoltarea fizică a copilului; de aci rezultă deosebirea cea mare care se observă în creșterea copilului de către mamă și de către doică, cu toate că, de multe ori aceasta din urmă poate să fie mult mai voinică și mult mai sănătoasă. Dar aceste din urmă însușiri nu sunt îndestulătoare. Dacă iubirea mumei s'ar înlătura din creșterea copiilor, cu dânsa ar dispărea și *plăcerea* care este unul dintre cele mai puternice tonice. Altă pildă: Un om învățat ca să trăiască bine, să aibă tot soiul de plăceri și distracțiuni, dus într-o insulă pustie și sălbatecă, lipsit de tot felul

de plăceri¹⁾, după o scurtă vreme va sfârși să se adâncească într'o tristețe și mizantropie covârșitoare; devine supărăcios și uneori dorește moartea întocmai ca un bolnav care nu se poate vindeca. Dacă după un timp oarecare este readus la locul de unde a plecat, tot aceeași mai înainte îi făcea plăcere, îl distra, desigur, și de data aceasta îl va scăpa de această stare bolnăvicioasă, readucându-l la aceea de mai înainte. Cauza acestei schimbări este *plăcerea*; ea a produs în centrii nervoși, o reacțiune inversă de a celei d'întâi. Și într'un caz și într'altul, adică și când este și când nu este *plăcere*, reacțiunea tot se produce.

Sunt destul de numeroase mijloacele întrebunțate întru producerea reacțiunii, adică, pentru ca celula nervoasă să-și descarce puterea ei și să o răspândească în toate organele cu scopul ca să grăbească și să înlăcescă funcționarea acestora. Oamenilor neurastenici a căror organe principale (inima, ficatul, rinichii, creierul etc.) nu sunt bolnave, de multe ori hidroterapia, electricitatea sub formele statică sau dinamică, produce efecte și foloase destul de însemnate.

Mecanismul acestui fenomen al reacțiunii se explică ușor: liberarea unei câtimi de putere de care celula nervoasă era îndesată și care era în stare latentă. De pildă, o butelie de Leyda, izolată de orice atingere, nu va putea nici odată să-și dea pe față puterea ei dacă, bine înțeleasă, nu este în atingere directă cu un alt corp metalic, care să o facă să se descarce. Tot astfel se petrec lucrurile și cu celulele creierului; nu este absolut nici-o deosebire între aceste două feluri de elemente; atât numai că, fiecare își așteaptă descărcarea de la un agent cu totul deosebit. Un om cade pe drum și își pierde cunoștința; pentru ca să fie readus la viață, îi trebuie un medicament care să-i stimuleze cordul; cu alte cuvinte, trebuie să stimuleăm celula nervoasă, pentru ca să o liberăm de puterea de care este încărcată. Nu mai rămâne nici o îndoială că, *toate întipăririle fizice, vii și puternice, plăcerile morale, bucuria*, întăresc și însuflețesc puterile pierdute, obosite sau sleite.

Oricine poate să se încredințeze de însămnătatea lor; pildele sunt numeroase. Chiar în unele boale grele, când corpul luptă împotriva acelor ființe mitite (germeni patogeni), care nu se văd cu ochiul liber și care istovesc structura lui intimă, *plăcerea morală, bucuria*, influențează întocmai ca și cel mai puternic tonic.

Chiar răutatea în felul ei²⁾, pentru unele persoane este un *ațăător* plăcut sau satisfăcător, dacă s'ar putea numi astfel; am observat asemenea cazuri. Sunt fapături, mai ales femeile și copiii, cari dacă n'au făcut rău

1) Poate se va obiecta că va putea găsi plăceri și acolo. Dar trebuie să facem o deosebire, între unele și altele și mai ales în felul plăcerilor pe care omul nostru era obișnuit să le aibă la oraș. Nu toate caracterele se potrivesc. Omul dela oraș nu se aseamănă cu cel dela țară și vice versa.

2) „*Noua Revistă română*”. D-r Florea Simionescu. *Despre răutate*. N. 15-16, August 1910.

cuiva sau uncori lor înși-le, nu simt nici-o plăcere, nici-o veselie; sunt triști și morocănoși; dimpotrivă, îndată ce și-au împlinit pofta prin acest simțământ, figura li se schimbă cu desăvârșire, devin făpturi de nerecunoscut.

Dacă tăiam ațățătorul care influențează asupra unui organ oarecare, funcțiunea se taie și dânsa, și ca atare organul nu mai funcționează. Acest fapt se petrece cu toate organele; nici unul însă, mai mult decât creerul, nu are ațățători atât de variați și numeroși; funcțiunile sale se deșteaptă nu numai sub influența întipăririlor morale dar și a celor fizice. Creerul ca și toate celelate organe este supus la aceleași legi de funcționare; nu se poate închipui act cerebral fără ca punctul său de plecare să fie o excitațiune internă sau externă. Creerul este centrul de căpetenie al energiei vitale. Pentru ca să se dovedească aceasta s'a săvârșit următoarea experiență: s'a tăiat toate fibrele nervoase care pleacă dela un organ oarecare la creer și s'a observat în acel organ producându-se turburări însemnate care au sfârșit cu atrofia lui ¹⁾.

E bine statornicit că toate plăcerile, precum și toate emoțiunile vesele sunt adevărații excitanți ai creerului. Faptul acesta nu constituie un neadevăr. Dacă de pildă urmărim pe un om care se află sub înrăurirea unei întipăririi vesele, vom vedea că se produc schimbări însemnate datorite plăcerii. Influența sa asupra creerului se recunoaște prin faptul că: fizionomia dobândește un soi de strălucire; inima (cordul) este atinsă; circulațiunea, respirațiunea precum și mișcărilor muschiulare sunt mult mai active, etc. Se observă o mărire, poate de-un minut, a puterilor vitale, care se distribuiesc în organism și care se numește energie vitală. *Acesta este rolul fizic al plăcerii.*

Care este cel igienic-social?

Copilul lipsit de bucurii ni se înfățișează vederilor sub cel mai trist aspect; chipul lui amintește pe acela al unui bolnav. Un așa copil, care, sub cuvânt că suferă, zilnic va fi îndopat cu medicamente, pentru a-și redobândi voioșia și viața, n'ar avea nevoie decât de o reacțiune morală îndestulatoare care să-i zguduie centrul lui nervoși.

Aceste tonice puternice trebuiesc căutate în afara organismului. Fără îndoială, *plăcerea*, în jocul și distracțiunile lor, este scânteia care va trebui să însuflețească aceste trupuri delicate și fragede. Nevoia plăcerii o observăm nu numai la oameni, dar chiar și la animale și mai cu seamă la cele tinere.

Când copilul se mărește și părăsește brațele mamei se deșteaptă într'însul instinctul plăcerii. O mulțime de autori au studiat aceste chestiuni din mai multe puncte de vedere ²⁾. Dacă copilului nu i se dă nici o

distracțiune care să-l înveselească, atunci singur caută să și-o facă, bine înțeles, potrivit cu instinctul și priecperea lui. Tot ceea ce întristează pe omul mare sau îl necăjește de multe ori, dimpotrivă pe copil îl înveselește și îl face să nu se mai stăpânească de răs. Neîndoios, tocmai în acest răs lesnicios se întrevece cu prisos rolul său.

Fără îndoială, plăcerea este mai de folos copilului decât omului mare, pentru că acesta are mai multe prilejuri să-și puie în joc activitatea sa cerebrală ca să se descarce de îmbelșugatul său coprin. Distracțiunile de tot felul, sunt atâtea ațățătoare ale creerului pe care medicul, în nenumărate și diferite împrejurări trebuie să le recomande. Copilul are ca ațățător moral doar bucuria.

Efectele fizice ale întristării sau ale plictiselei stau în strânsă legătură cu veselia; pe când unele înlesnesc și regulează activitatea actelor nutritive, dimpotrivă celelalte o lăncezesc. Lipsa de excitante cerebrale îndrumează în spre slăbiciune fizică și intelectuală.

*

Dacă dorim să avem generațiuni voinice, bine întocmite și folositoare lor înși-le precum și statului, trebuie neapărat să ne îngrijim de creșterea copiilor. Această creștere, în adevăratul înțeles al cuvântului, să preocupe la olaltă și deopotrivă pe părinți, pe învățători, pe medici și chiar pe Stat. Trebuie să se aibă în vedere în acelaș timp pe lângă nevoile sociale și pe cele igienice, toate în raport cu vârsta lor. Răul provine de acolo că, nu se cunosc sau se cunosc în mod superficial aceste nevoi. Sunt copii care pier văzând cu ochii fără, ca medicul consultat, să-și dea seamă sau să se străduiască să descopere vre-o boală a vre-unui organ și ca atare, cauza adevărată a acestei slăbiciuni. Li se prescriu medicamente, gimnastică, acr la munte sau la mare și chiar altele și cu toate acestea copilul tot nu-și revine în fire! Toți aceia care îl împresoară și cărora el le este drag și scump, se întreb cu mirare pentru care cuvânt, în urma acestor prescripțiuni, el nu se întremează?! Dacă toți cei dimprejurul acestor făpturi fragede și plâpânde ar merge mai departe cu judecata lor, vor găsi neîndoios adevăratele cauze ale răului... Să se lase acești copii să ia parte la jocurile copiilor de pe uliți sau din grădinele publice; să se lase să ia parte la acele exerciții de la care unii părinți feresc pe copii, dacă aceasta nu este cu puțință, din diferite cauze, atunci să li se dea asemenea jocuri: în curând se va vedea o adevărată schimbare atât în fiziicul precum și în inteligența lor. Este un lucru sigur și lămurit că, nimic mai mult decât exercițiul fizic, nu dă copilului această plăcere spontană de care are nevoie; trebuie însă ca aceasta să fie ales potrivit cu vârsta. Nu este destul ca să puie în mișcare mușchii, iar reacțiunea să se împărțească în toate organele; trebuie, ca însăși creerul să tragă folos din acest exercițiu muschiular; trebuie într'un cuvânt ca el să fie plăcut. Am spus că «plăcerea» este un ațățător puternic al centrilor nervoși ai copilului. Cu toate acestea, trebuie să facem deosebire între plăcerile folositoare și

1) Poincaré. *Le système nerveux central*, 2 volumes. Paris. I. B. Bailliére et Fils. T. II. 1877.

I. Luys. *Le cerveau et ses fonctions*. Paris. Germer Bailliére et Cie. 1882.

2) Quenyrad. *Les jeux des enfants*. Paris, Alcan.

Preyer. *L'âme de l'enfant*. Alcan, 1887.

James Sully. *Etudes sur l'enfance*. Paris, Alcan, 1898.

Bernard Perez. *Les trois premières années de l'enfant*, 5 édition, Alcan.

cele nefolositoare. Meritul va fi să se aleagă și să se dea copilului pe acelea cari îi vor fi de folos.

Exercițiul când este bine ales, provoacă o bucurie vic care împlinește pofta firească a plăcerii și prin urmare va pune pe copil la adăpostul acestor sugestii zadarnice, care dacă ar porni însăși din creierul lui, vor fi tot atât de periculoase ce și sfaturile unui tovarăș stricat. Astfel se tâlmăcește influența exercițiilor corporale asupra moralității copiilor.

Un alt fapt, însemnat tot din acest punct de vedere, sunt și pedepsele care se dau copiilor în școli sau chiar în casa părinților, pentru ca să-i îndepărteze dela o faptuire rea. Astăzi se mai găsesc poate, dascăli și părinți care să nascocescă pedepse care numai în cugetul unui om rău poate să se închege. Dacă dâșii ar cunoaște și și-ar da bine seamă — bine înțeles când vor fi oameni cu judecată — de răul care îl pricinuesc fizicului și inteligenței copiilor, asemenea pedepse nu le-ar mai statornici. Rațional și drept este ca și pedepsele să fie astfel în cât să nu inspire copiilor spaimă. Trebuie să li se dea pedepse folositoare.

Organismul coprinde în sine și alt-ceva decât muschi. Exercițiul pentru ca să fie desăvârșit mai are nevoie și de alt-ceva afară numai de mișcare. Ii trebuie atragere și bucurie; îi trebuie ca un fel de gimnastică amuzantă. Creierul copilului are nevoie de plăcere tot așa precum plămânului îi trebuie oxigen pentru ca să respire.

Pentru sănătatea fizică și morală a copiilor, trebuie să li se dea exerciții atrăgătoare, de acelea care să-i înveselească, să le întărească corpul și să le dezvolte inteligența. Este de datoria acelora care se îndeletnicesc cu asemenea probleme sociale ca să le alăture pe lângă celelalte foloase — fizice, morale sau igienice — ale exercițiilor.

După cum se vede nevoia lor este vădită și simțită. Nimic nu trebuie să lipsească din educațiunea unui popor.

Dr. Florea Simionescu

LITERATURA

POLYPHEM ¹⁾

(Fragment din actul al II-a)

ACIS (luând o frunză mare)

Să-ți fac vânt cu astă frunză?

GALATEA

Da, aeru-i ferbinte.

ACIS

Și vrei ca să te legăn ca pe-un copil cuminte?

(O leagănă o clipă, privind spre munte)

GALATEA

La ce te uiți?

ACIS

La astrul ce-apune 'n depărtare...

Dar spune-mi, nu e ora când lainic pe cărare
Stăpânul tău sosește?

GALATEA

O, nu, târziu el vine...

Pe munte-ades stă noaptea gândindu-se la mine.

ACIS

Și singur, veșnic singur... purtat de gânduri rele

Din zori și până'n seară visează sus pe-acele

Giğantice masive de munți, și l'am văzut

Ades așa; odată, că-i singur a crezul...

Găsitul-am atunci pe tainicele stânci

Vorbînd, nebun, ca line, târîndu-se pe brânci,

Gemînd în lungi suspine, plîngînd lacrimi amare...

În sufletu-mi pătruns-a nespusa-i desperare...

E foarte trist sărmanul...

GALATEA

De jale am să mor...

Dar sper că nu-mi vei cere nebună să-l ador.

ACIS

Ah, singuri să ne vadă!...

GALATEA (enervată)

Nu taci?

(încet)... și seara vine...

N'auzi frunzișul verde cum murmură 'n suspine,

N'auzi șoptind în taină, cu note 'ncântătoare

Duiosul cor de ape și gingașe izvoare?

Din deal coboară turme, lin soarele-ar' s'apună,

N'auzi în noapte cornul păstorilor cum sună?

Tăcere...

(În depărtare se aud acorduri vagi, apoi un cântec).

CORUL

Nimfe din codri, nimfe d'isvoare

Naiade încinse cu trestii ușoare

Nimfe din râuri fermecătoare,

Ce veșnic peste lacuri plutii ca peste-oglinzi

Pe nufării plutinzi...

Zefirul lin pornește pe drumurile mute...

Leșiți din grotle tăcute

Dând vânturilor brațul duios să vi-l sărute.

S'au stins căldurile barbare,

Zefiru-aduce-o sărutare

Polirelor triste de floare.

Pe valul mării fermecate

Plutesc spre-Atena pânze-umflate...

Priviți-vă'n oglinda fântânilor curate.

Palpită marea roză de-Apus înfiorată;

Slăvil să fie astrul ce piere 'ncet în mare,

Slăvită ziua caldă ce palidă dispore,

Slăvită seara dulce și-atât de parfumată.

Cântări acum spre noaptea cu vălu-i de dantele,

Cu-albastrele-i picioare pe norii din abis,

Ce poartă 'n taină-adâncă sub mantia-i de stele

Crepusculul de vis.

Nimfe din râuri, din albe isvoare,

Nimfe din codri, din câmpuri cu soare,

Încingeți-vă'n horă sub umbrele ce mint,

Dansați cu rochiile scumpe de-azur și hyacint.

Iși cântă marea-a ei durere

Se 'nchid și florile 'n tăcere,

Și luna 'i plină de mistere.

(Voile se îndepărtează încetul cu încetul; la cele din urmă note, Polyphem se apropie târîndu-se și se ascunde după Acis și Galatea)

1) Piesa tradusă în întregime, va apărea în curând la Iași în Biblioteca „Apollo“, No. 1.

GALATEA

*O, ce noapte divină de iubire.
Atât de sfântă-i pacea, și doarme 'ntreaga fire!
Pe templul lui Hercule o rază-i adormită...
Ce straniu e... când palid crepusculul palpită,
De-apururi simt în lână cum sufletu-mi se strânge
Și ochii-mi pentru-o vorbă ș-ar umezi și-ar plânge.*

ACTS

Chiar astfel, lângă mine te simți înflorată?

GALATEA

O, da! 'n această seară mai mult ca niciodată.

(In românește de I. M. Rașcu).

Albert Samain

DUKE OF PORTLAND

Mai acum câțiva ani, la întoarcerea sa din Orient, Richard, duce de Portland, tânărul lord odinioară vestit în toată Englitera, prin serbările sale de noapte, prin victorioșii săi cai pur-sang, prin iscusința sa de boxeur, prin vânătorile sale de vulpi, prin castelele sale, averea sa fabuloasă, călătoriile sale aventuroase și prin amururile sale, — dispăruse fără-de-veste.

O singură dată, într'o seară, fusese văzută careta sa seculară aurită, străbătând, cu storurile lăsate, în galop mare și înconjurată de călăreți purtând facke, Hyde-Park-ul.

Apoi, — o închisoare tot pe-atât de neașteptată cât și de stranie, — ducele se retrăsese în castelul său familiar; el devenise locuitorul singuratec al acestui castel masiv cu creneluri, zidit pe vremuri, în mijlocul unor păduri sumbre și-a unor pajiști împădurite, pe capul Portland.

Aci, singura sa vecinătate e un foc roșu, care luminează tot mereu, prin ceață, corăbiile greoaie cari se leagănă în larg și-și încrucișează dărele lor de fum în zare.

Un fel de cărare, care coboară spre mare, o alee cotită, săpată între stânci și mărginită, de-alungul ei, de pini sălbateci, deschide, la capătul ei de jos, greoaiele sale grilajuri aurite, chiar pe nisipul plajei, cufundată în mare în orele de reflux.

Sub domnia lui Henric VI, se plăsmuiră legende din acest castel întărit, al cărui interior, la lumina vitraliurilor, strălucește de bogății feudale.

Pe platforma care leagă cele șapte turnuri, mai veghează încă, printre deschizăturile meterezurilor, ici, un grup de arcași, colo, vre-un cavaler de piatră, sculptați, pe vremea cruciadelor, în atitudini de luptă.

Noaptea, statuetele acestea, — ale căror chipuri, șterse acum de ploile grele ale furtunei și de promoroaca a mai multor sute de ierni, sunt expresii de foarte multe ori schimbate de retușările trăsnetului, — înfățișează un aspect vag care poate da naștere celor mai superstițioase viziuni. Iar, când, ridicate în masse cu forme nenumărate de către tempești, valurile se năpustesc, în întuneric, împotriva capului Portland, închipuirea trecătorului rătăcit care se grăbește pe țarmuri, — aju-fată, mai ales, de văpăile revărsate de lună pe-aceste

umbre granitice, — ar putea tresări, în fața acestui castel, la gândul vre-unui neîncetat asalt înfruntat de o garnizoană eroică de ostași-fantome împotriva unei legiuni de duhuri necurate.

Ce însemnă oare singurătatea aceasta a nepăsătorului senior englez? Sufereă cumva de vre-un atac de spleen? — El, inima aceasta plină de o veselie înăscută! Cu neputință!... — Vre-o înrâurire mistică adusă din călătoria sa în Orient? — Poate. — Erau neliniștiți, la Curte, de dispariția aceasta. O scrisoare din Westminster fusese adresată, de către Regină, lordului invizibil.

Rezemată de un candelabru, regina Victoria întârziase, în seara aceea, la o audiență extra-ordinară. Alături de dânsa, pe un taburel de fildeș, sta o tânără cititoare, miss Helena H***.

Un răspuns, cu pecetii negre, sosi din partea lordului Portland.

Copila, deschizând plicul ducal, și-aruncă ochii săi albaștrii, zâmbitoare licăriri cerești, pe-acele câte-va rânduri cari le cuprindea. De-odată, fără să zică o vorbă, ea îl dădă, cu pleoapele închise, Majestății Sale.

Regina citi și ea de-asemenea, în tăcere.

La cele d'întâi cuvinte, pe chipul său, de obicei nepăsător, pără că se întipărește o mare mirare tristă. Ea tresări chiar: apoi, tăcând, apropie hârtia de luminările aprinse. — Lăsând apoi să cadă pe lespezi, scrisoarea care se mistuie :

— Mylords, zise ea celor dintre pairi cari se găseau de față la câți-va pași, voi nu veți mai vedeă pe scumpul nostru duce de Portland. El nu va mai trebui să-și aibă locul său în Parlament. Il scutim, printr'un privilegiu necesar. Taina-i să-i fie păstrată! Nu vă mai îngrijați de persoana lui și nimeni din oaspeții săi să nu-i mai îndrepte vre-odată o vorbă.

Apoi, concediind, cu un semn, pe bătrânul curier al castelului :

— Veți spune ducelui de Portland ceea ce ați văzut și ați auzit, adăogă ea după ce își mai aruncă o privire pe cenușa neagră a scrisorii.

După cuvintele acestea misterioase, Majestatea Sa se ridică pentru a se retrage în apartamentele sale. Văzând însă pe cititoarea sa rămasă nemișcată și părând că doarme, cu obrazul plecat pe tânărul său braț alb pus pe moarul purpuriu al meșei, regina, tot surprinsă, îi șopti încet :

— Vii după mine, Helena?

Tânăra fată, stăruind în atitudinea ei, se strânsură cu toții în juru-i.

Fără ca vre-o paloare să-i vâdească emoția, — un crin, cum poate el oare să pâlească? — ea leșinase.

Un an după cuvintele rostite de Majestatea Sa, — în timpul unei nopți furtunoase de toamnă, năvile cari treceau la câte-va leghe de capul Portland, văzură castelul iluminat.

Oh! aceasta nu eră cea d'întâi dintre serbările nocturne, oferite, în fiecare anotimp, de către lordul *absent!* Și se vorbeă multe despre ele, căci excentricitatea

lor sumbră atingea fantasticul, ducele neluând de loc parte la ele.

Serbările acestea nu se dădeau în apartamentele castelului. Căci nimeni nu mai intră acolo; lordul Richard, care locuia în singurătate, chiar în foisor, părea că le uitase.

Încă dela reîntoarcerea sa, pusese ca zidurile și bolțile nesfârșitelor subterane ale acestei locuințe, să fie iarăși acoperite cu oglinzi imense de Venetia. Pământul era acum acoperit cu lespezi de marmoră și cu mozaicuri strălucitoare.—Perdele înțredeschise pe torsade, despărțeau, singure, un șir de săli minunate în cari, sub colonadele strălucitoare de aur, scăldate în lumină, apărea o orânduială de mobile orientale, brodate cu arabescuri prețioase, printre flori tropicale, printre fântâni țâșnitoare ce răspândeau mirezme în niște bazine de porfir și printre statui frumoase.

Acolo, după invitația prietenească a castelanului din Portland, «cu părerea de rău de *a nu lua parte*, în totdeauna», se adună o mulțime strălucitoare, întreaga elită a tinerii aristocrației din Anglia, artiste dintre cele mai seducătoare sau din cele mai frumoase nepăsătoare ale *gentry*.

Lord Richard era reprezentat printr'unul din prietenii săi *de-odinioară*.

Singur, la locul de cinste al mesei, fotoliul tânărului lord rămăsese gol, iar stema ducală care se înalță pe rezemătoare sta mereu învăluită într'un zăbranic lung.

Privirile, înveselite pe dată de beție sau de plăcere, se întorceau bucuros spre înfățișeri mai drăgălașe.

Astfel, se năbușeau, în miezul nopții, sub pământ, la Portland, în sălile voluptoase, în mijlocul mirezmelor îmbătătoare ale florilor exotice, hohotele de râs, sărutările, larma paharelor, a cântecelor de beție și a muzicelor!

Dar, dacă vre-unul din meseni, în ceasul acela, s'ar fi sculat dela masă și, ca să respire aerul mării, ar fi luat-o la întâmplare pe-afară, în întuneric, pe țărml nisipos al mării, prin vijelia vânturilor dezolate din largul mării, — ar fi zărit, poate, o priveliște în stare să-i turbure voioșia, oel puțin pentru restul nopții.

Adesea, e drept, în ceasul acesta chiar, prin cotiturile aleei care se coboară spre Ocean, un gentleman, învăluit într'o mantie, cu fața acoperită de o mască de stofă neagră la care era prinsă o glugă care-i ascundea tot capul, — se îndreptă, cu licăreala unei țigări în mâna-i înmănușată mult, înspre plajă. Și ca o fantasmagorie de un gust demodat, doi servitori cu părul alb îi mergeau înainte; alți doi îl urmau, la câți-va pași, înălțând facile roșii fumegânde.

Înainte lor mergea un copil, de-aseenea în livrea de doliu, iar pajul acesta clătină, din când în când, bătaia scurtă a unui clopot, pentru a înștiința de departe pe toți să se depărteze din calea celui ce se plimbă. Iar impresia ce-ți lăsa vederea acestei cete te îngheța, tot ca și cortegiul unui osândit.

Înainte acestui om grilajul de pe țărml se deschidea; însoțitorii îl lăsau singur iar el înainta atunci pe țărmlul valurilor. Aci, pierdut par'că într'o desnădejde dusă

pe gânduri și îmbătându-se de pustiul spațiului, rămânea tăcut, asemenea spectrilor de piatră de pe platformă, pe sub vântul, ploaia și fulgerele, în fața mugetelor Oceanului. După un ceas de-aseenea visare, posomorâtul personagiu, întovărășit mereu de lumini și precedat de sunetul clopotului, se întorcea înspre foisor pe cărarea pe unde se coborâse. Și-adesea, șovăind pe drum, se agăța de colțurile stâncilor.

În dimineața din ajunul acestei serbări de toamnă, tânăra cititoare a reginei, purtând mereu mare doliu de când cu cea d'întâi scrisoare, se rugă în paraclisul Majestății Sale, când un bilet, scris de către unul din secretarii ducelui, îi fu înmănat.

El nu cuprindea decât aceste două cuvinte, pe cari ea le citi cu o înfiorare: «astă-seară».

Iată de ce, pe la miezul nopții, una din bărcile regale se oprî la Portland. O formă tinerească de femeie, într'o mantie sumbră, se coborî, singură, din ea. Arătarea aceea, după ce se orientă pe plaja în amurg, se grăbi, alergând spre facile, în partea de unde auitul venea purtat de vânt.

Pe nisip, rezemat de o piatră și, din când în când, cutremurat de o tresărire ca de moarte, omul cu masca misterioasă sta întins în mantia sa.

— O sărmanul de tine! strigă într'un hohot de plâns și ascunzându-și fața, tânăra apariție când ajunse, cu capul gol, alături de el.

— Adio! Adio! răspunse el.

În depărtare, se auzeau cântece și râsete, venite din subteranele locuinței feudale a cărei iluminare se legănă, reflectată, peste valuri.

— Ești liberă!... mai zise el, lăsând să-i cadă capul pe piatră.

— Ești mântuit! răspunse făptura cea albă, ridicând o cruciuliță de aur spre cerul plin de stele, înaintea ochilor celui ce nu mai vorbea.

După o tăcere îndelungată și, cum ea stă așa în fața lui, cu ochii închiși și nemișcată, în atitudinea aceasta:

— La *revedere*, Helena! îi șopti acesta într'un suspin adânc.

Când, după un ceas de așteptare, servitorii se apropiară, zăriră pe tânăra fată în genunchi pe nisip și rugându-se lângă stăpânul lor.

— Ducele de Portland a murit, zise ea.

Și rezemându-se de umărul unuia din acești bătrâni, ea se reîntoarse la barca care o adusese.

După trei zile, se putea citi noutatea aceasta în *Jurnalul Curții*:

«— Miss Hélène H***, logodnica ducelui de Portland, convertită la religiunea catolică, s'a călugărit ieri la carmelitele din L***».

Care cră așadară taina de care a-tot-puternicul lord murise?

Într'o zi, în călătoriile sale îndepărtate prin Orient, depărtându-se de caravana sa prin împrejurimile Antiochiei, tânărul duce, stând de vorbă cu călăuzele de

prin partea locului, auzi vorbindu-se de un cerșetor de care toți se fereau cu groază și care trăia, singur, în mijlocul unor ruine.

Ii veni în gând să viziteze pe omul acesta, căci nimeni nu scapă destinului său.

Dar, acest Lazăr funebru era aci pe pământ cel din urmă păstrător al anticei lepre, al Leprei-uscate și fără de leac, al acelei boale neînduplecate de care unul singur Dumnezeu putea să tămăduiască, odinioară, pe Iovii din legendă.

Singur, așadar, Portland, cu toate rugămintele călăuzelor sale desuadate, îndrăzni să înfrunte molipsirea în acel soi de cavernă în care horcăia acest paria al Omenirii.

Și acolo chiar, ca o lăudăroșie de mare gentilom, cutezător până la nebunie, dând un pumn de monede de aur acestui muribund nenorocit, palidul senior ținuse să-i strângă mâna.

În clipa aceea chiar, trecu par'că un nor peste ochii săi. Seara, simțindu-se pierdut, părăsi orașul și lăuntruțitul, și dela cel d'întâi semn al boalei, o porni pe mare spre a veni să afle în castelul său, sau vindecarea sau moartea.

Dar, în fața prăpădului arzător al boalei, care se arată în timpul călătoriei, ducele băgă prea bine de seamă că nu mai poate avea altă nădejde decât într-o moarte grabnică.

S'a isprăvit! Adio, tinerețe, strălucire a vechiului nume, logodnică plină de dragoste, seminția neamului! — Adio, puteri, bucurii, avere nemăsurată, frumusețe, viitor! Orice nădejde se prăpăstuiască în adâncul palmei acelei mâini grozave. Lordul moștenise boala cerșetorului. O clipă de înfruntare — o mișcare *prea* nobilă, poate! — răpise ființa aceasta luminoasă în taina unei morți desuadate.

Astfel pieri ducele Richard de Portland, cel din urmă lepros de pe lume.

(în românește, de Const. Beldie)

Villiers de l'Isle-Adam

CARȚI NOI

Anna (Ceia ce nu se poate) roman de Duiliu Zamfirescu, membru al Academiei române

Fericiți cei ce nu sunt «critici în Țara-Românească», sau «dame cu moral», sau «bărbați cu prințip» căci aceia vor putea citi fără afurisenie ultimul roman al d-lui Duiliu Zamfirescu! Sper că nici d-ta, cititorule, nu faci parte din aceste infamante categorii de declarați, după cum nu faci parte nici eu; așa că pot să-ți spun fără frică și fără rușine ce se poate afla din acest roman.

Îți mărturisesc de la început: deși mă chiamă numai căt Popescu, deși am pierdut toate hrisoavele prin care se va fi arătând că mă trag din Patriarchul Niphon sau alt asemenea nobil ipochimen de pe vremea când strămoșii lui Goga erau încă în ordinul quadrumanelor... (ce repede au evoluat!...); totuși ajunsem să mă satur de boerii, de cocoanele și de țărani mocniți și scumpi la vorbă ai d-lui Sadoveanu; de aceea am citit cu multă plăcere „*Ceia ce nu se poate*” pentru că intram în «lumea bună» unde oamenii se

slujesc mai din belșug de darul vorbirii și unde, din cauză că n'au ce face, se mai indeletnicesc și cu interesante complicațiuni sentimentale.

Probabil că aceeaș plăcere a simțit și d-l Zamfirescu scriindu-și romanul. Dar D-lui nu s'a mulțumit cu atât, ci, imitând pilda marilor săi predecesori, purtători de steag, Victor Hugo și Emil Zola, a făcut operii sale o elegantă și filosofică prefață, în care pe o pagină de o concizie lapidară, face critică literară, dă sentințe asupra instituțiilor fundamentale ale societății, indică drumul pentru decenii încă al politicii interne și externe a statului românesc, apără idealul național în contra tuturor utopiilor ce au apărut dela dinastia bizantină a Comnenilor încoace și termină declarând război tuturor semnelor de decadență ale timpurilor noastre, atât sociale cât și individuale...

Așa se începe „*Ceia ce nu se poate*”; în orice caz e sigur că acest început nu se poate; oricum, nu se cuvine. Așa de pildă, spune autorul, cu o selecțiune de expresii curioasă la unul dintre cei mai hotărâți apărători ai purității imaculate a artei, că «criticii din Țara-Românească, ignoranți și de rea credință cum sunt în cea mai mare parte, vor găsi că romanul său seamănă cu *Anna Karenina*». Imi permit să protestez în favoarea criticilor; căci dacă vor găsi că seamănă cu *Anna Karenina*, înseamnă că nu sunt ignoranți, de vreme ce au citit *Anna Karenina*... și nu vor dovedi rea credință decât când ar transforma, *fără să dovedească*, această asemănare fortuită într-o înrudire compromițătoare, insinuând că inspirația autorului Annei și-are avea obârșia în romanul lui Tolstoi și uitând că spiritele mari se pot întâlni, fără înrudiri nelegitime, în capul acelorași probleme.

Mai conține prefața imprecății în contra «soțial-democrației, votului analfabeților, colectivismului și altor minciuni cu care declasații exploatează masa incuților». Toate acestea ne-ar face să credem că d-l Duiliu Zamfirescu e un aristocrat individualist convins; cănl colo, tot d-lui ne vorbește de marele ideal național ce trebuie să încălzească inimile oamenilor superiori, uitând că naționalismul — dacă nu e fanfaronadă și reclamă — este forma primitivă a aceluiași spirit gregar care actualmente se prezintă ca soțial-democrație, colectivism etc.; uitând profunda vorbă a lui Schopenhauer, un nume scump inimei d-lui Zamfirescu încă din frageda junetă — care spunea că naționalismul este însușirea acelor oameni, — fabricațiuni industriale ale naturii — care, având conștiința de propria lor nulitate, vor să și-o drapeze cu calitățile neamului în care din întâmplare s'au născut. Un aristocrat imaculat nu are nici un motiv serios pentru a pune naționalismul mai presus de umanitarism, sub orice formă s'ar prezintă el.

În definitiv prefața d-lui Zamfirescu e o operă de luptător — un luptător semeț și foarte sigur de sine, ce pleacă în sunet de trâmbițe la luptă, lovește cu o splendidă dezinvoltură în dreapta și în stânga, cu atât mai fără milă, cu cât nu face nimănui nici un rău; răsul e o stare foarte stenică, după fiziologi.

Ba nu, zău, ce nevoie era de prefața războinică la un roman foarte cumsecade, interesant și plăcut?! Eroul romanului, în jurul căruia se țese toată acțiunea e un căpitan de cavalerie, voinic și frumos, bogat, înșurat și foarte căutat de vre-o șapte «dame» (ca să întrebuițez expresia d-lui Zamfirescu) din înalta societate, căroră căpitanul le arată o egală sollicitudine. Ba chiar o cocolă nu e disprețuită de acest norocos erou. Și totuși căpitanul nostru face uneori filosofie pesimistă, vagă reminiscență din Schopenhauer, pentru a se arăta pe sine ca un om «realmente fericit și idealmente nenorocit», pentru că alergarea continuă după

alte și alte plăceri îl face să nu simtă reala fericire a clipei din prezent. Căpitanul acesta, cu spiritul lui strălucitor, în veci senin și în veci nemulțumit, ușuratic și generos, făcând răul cu impasibila moralitate a forțelor naturii, este tipul cel mai real din roman, cel mai deplin zugrăvit, dacă nu l'ar altera câte puțin considerentele filosofice la care îl obligă autorul din loc în loc, în cursa lui vagabondă dela floare la floare. Intre adoratoarele căpitanului se află și Anna Villarà, soția unui general, la început sclavă supusă, cu toate nestatorniciile infidelului, dar revoltată în fine de absoluta amoralitate a acestuia și hotărâtă să înceapă propria sa regenerare morală, smulgându-și din suflet iubirea ei dureroasă și degradantă. Atunci descoperă și o taină mai profundă, mai dureroasă pentru că e mai ascunsă, cu care se sfârșește romanul: Sora ei mai în vrâstă, senina, dulceă, idealista Tanți, iubește pe acelaș infidel căpitan, îl iubește în taină, suferă de o gelozie mută și mândră și rămâne să suferă pururi astfel, fără mângâiere, fără speranță.

În total privit, romanul d-lui Zamfirescu e un roman psihologic pur; foarte simplă intrigă, foarte puțină atenție pentru cadru; foarte multă îngrijire pentru a explica complicațiile sufletești ale unor ființe multilaterale, inegale, contradictorii chiar, cum sunt modernii eroi întâlniți în cea mai selectă pătură a societății noastre. Ba chiar autorul a scăpat de artificialitatea cu care îl amenință aplicația sa foarte evidentă în ultimele timpuri, pentru formulațiile teoretice, care, filtrându-i spontanele impresii ale obiectului de studiu, puteau să altereze impasibilitatea adevăratului artist, când privește în juru-i. Eroii d-lui Zamfirescu au o viață reală de sine stătătoare.

Stilul e și mai consistent, față de proza sa de mai înainte. Aproape nimic inutil; nimic silit; nimic încărcat; peste tot o lumină egală, scânteietoare din loc în loc de spiritul vre-unui dialog, cu atât mai plăcut, cu cât e mai departe de acel vulgar spirit de cafea cu care își presară proza, cine vrea să obțină aplauzele galeriei. D-l Zamfirescu e un om de gust și un spirit discret—calități rare în secolul în care trăim... Pentru ce oare o mai fi scriind prefețe războinice, imprăștiate și cam triviale, măcar în cugetare, a căror unică însușire bună este că sunt inutile? De ce o fi ținând atât de mult la gloria de polemist, când avem atâția scriitori ce polemizează—cu mult mai multă logică decât d-sa—și atâta de puțini cari să ne dea un roman cumsecade, cum e romanul D sale? E nevoie numaidecât să amestece «soțial-democrația» și «votul analfabeților» în gentilele peregrinații amoroase ale căpitanului Alex. Comănășteanu?... **Ion Popescu**

J.-M. Baldwin: *Le darwinisme dans les sciences morales* (Paris, 1911, F. Alcan, 163 pp.)

Cea mai nouă lucrare a lui Baldwin,—pe care Duprat ne-o dă într-o conștiincioasă traducere—încearcă să fixeze punctul de vedere definitiv pe care filosoful american îl ia în fața științelor morale. E o carte mai mult de metodă, dacă voiți, care vrea să degajeze principiul fundamental închis de sistemul lui de gândire, principiu formulat undeva (p. 123) astfel: «Legea selecției naturale trebuie privită nu numai ca formula unei legi biologice, ci ca formulă a unui principiu universal al naturii, aplicabilă tuturilor științelor vieții și spiritului». Așa fiind, această ultimă comunicare pe care ne-o face B., nu aduce lucruri noi pentru cei cari l-au urmărit până acum.

Cartea cuprinde mai multe capitole—fiecare de sine stătătoare și cari închid pe rând încercările de aplicare

a darwinismului la deosebitele științe morale. Ceeace în deosebi merită să fie relevate faptul că darwinismul e considerat aci în principiul specific al selecției naturale; și ținând seamă de aceea că Baldwin adoptă dintru început (introd.) o pozițiune opusă teoriei moștenirii caracterelor adăogite, trebuie să observăm că noi ne aflăm în fața doctrinei lui Wallace și nu a lui Darwin.

Cele mai însemnate capitole, pentru problemele pe cari le pun în discuție și pentru informația—până la un punct—nouă pe care o aduc, sunt cele două dintâi.

1. *Darwinism și psihologie.* Studiind rolul fenomenelor psihice în evoluțiunea organică, Baldwin se lasă furat de antropomorfismul darwinian și introduce în calcule elementul repulsiv de antiștiințific al «gustului», care, încă dela obiecțiunile lui Hartman, nu mai poate însemna nimic în selecțiunea sexuală.

Foarte interesantă e—in legătură cu aceeaș problemă—discuțiunea originii instinctelor psihologice și sociale. În potriua lamarkienilor și cu ajutorul *intra-selecției* lui Weissman, Baldwin crede că ar putea pune instinctul pe seama unei *combinațiuni de caractere congenitale și de modificări adăogite, asupra căreia se exercită selecțiunea*. Încercarea această e—fără îndoială sugestivă, dar ea ne pune în afară de mecanistica darwiniană, mai ales așa cum e ea în forma wallaceistă a transformismului. În adevăr, Baldwin se vede constrâns să admită prezența unui rudiment de inteligență în treptele *cele mai inferioare* ale scării biologice; dar această inteligență, trebuie să observăm, nu e de origină mecanică sau cel puțin nu e rezultat al proceselor mecanice de evoluțiune. Și atunci în chip necesar, transformismul se explică printr'un dublu sistem de cauze eficiente și finale; ceeace nu mai e darwinism. Așa că oricare ar fi valoarea ipotezei de mai sus asupra originii instinctelor, în năuntrul explicațiunilor darwiniene ea e contradictorie; și de aceea nu o putem admite.

2. *Darwinism și sociologie.*—Cercând a extinde legea selecției naturale asupra faptelor din ordinea socială, B. stabilește că toate actele indivizilor ce constituiesc un acelaș grup, sunt armonizate printr'un fel de triaj pe care necesitatea de con-viețuire le-a exercitat asupra lor. În acest sens, individul nu poate fi de cât un *socius*, o rezultată armonică a condițiunilor sociale, el neposedând prin intrarea în viață, de cât plasticitatea, posibilitatea de a învăța. Și iată ce concluziuni ar putea scoate cineva de aci: Dacă în adevăr—așa cum crede Weissmann—hereditatea psihologică nu poate da nimic din ceeace—la părinți—se adaugă prin educație, atunci societatea rămâne să formeze *complet* conștiința fiecărui individ. Și Baldwin susține chiar (Interpret. soc. și morală) că, ontogenetic, nu există factori de construire a conștiinței în afară de procesele interpsicologice. Ba am crede chiar mai mult: procesul desvoltării în copil merge, până la un punct paralel cu procesul desvoltării în rasă, sau—după formula consacrată—ontogeneza verifică filogeneza.

Iată prin aceasta chiar, o problemă nouă care se pune: E adevărat că, filogenetic, conștiința noastră e rezultatul unei vieți în societate? Aceasta ar fi mai ales însemnat în consecințe. Și ea rămâne să se demonstreze.

Altfel cartea mai cuprinde un capitol asupra logicei, care, după «Logica genetică» și «Dezvoltare și evoluție», nu mai aduce nimic nou, și capitole asupra esteticei, filosofiei, religiunii, în legătura lor cu darwinismul.

ÎNSEMNĂRI

„Povestea celor recăjiți”.—Intr'un stil așezat și bogat în imagini, dl. Anghel, cântărețul subtil al florilor, ne dă douăzeci de schițe din care cea mai mare parte sunt amintiri lugare din clipele trăite cândva la Paris.

„In singurătățile pădurilor dintre Compiègne și Pierrefonds este un sat tăcut, de câteva case, care se cheamă Rethondes. Acolo am petrecut o toamnă, într'o căsuță singuratică pe zidurile căreia se ridicau trandafirii până sub streșini. O mică grădină o împrejmuia, în care câteva gherghine ruginite își sfârșeau agonia. În apropiere, între pădurile mari și negre, curgea râul l'Aisne cu apele lui liniștite și numai câteva căsuțe mai albeau ici colo...”

Așa începe d-l Anghel, una din reminiscentele sale, simplu și sugestiv; și când nu ne istorisește vre-o întâmplare duioasă, atunci ne duce o clipită în lumea de feerie a poveștilor lui Charles Perrault, sau ne evocă ca într'o lumină de vis, siluetele lui Oscar Wilde ori Moréas.

Fiecare pagină respiră par'că mireme exotice, o discreție excesivă, care rămâne aceeași chiar atunci când autorul tratează—deși într'o limbă mai puțin edecuată ca a d-lui Sadoveanu—subiectele rustice, teme așa de banalizate și la îndemâna oricui. Pentru dl. Anghel, *glia*, în care de atât amar de vreme ară plugarii români și „scriitorii români”, poate da și altceva de cât bucate rumene și flori mirositoare; și aceasta se vede deslușit din bucata *Sămănătorul*, în care poetul a aruncat cu atâta nepăsare, sămânța unui adevărat poem, vrednic de pona celor mai depărtați clasici. Este în bucata aceasta un amănunt de o rară putere de efect, care ne amintește o stampă a lui Félicien Rops: *Moarlea semănând neghina*.—Z. Z.—

O constatare tristă.—In numărul 45 al *Neamului Românesc*, d. Cuza face o constatare justă începând monumentalele și interminabilele sale anexe la „Jidanii în presă”. Și ne pare bine că o face, pentru că noi o făcusem de mult. Domnia-sa se plânge că lucrarea despre *Poporație*, apărută în 1899, nu a fost citită până astăzi și nu a pornit nici o mișcare de idei în publicul și literatura specială a țării românești, nici o aplicare practică în domeniul politic. Și se întrebă apoi:

„Această îndoită indiferență absolută, practică și teoretică, oare nu este întru totul caracteristică pentru starea de cultură—de *incultură*, se înțelege— a timpului în care trăim?”

Da, este întru totul caracteristică—și cine ar fi vrut să ajungă la aceeași încheiere ar fi putut să o scoată din *Cultura română și politicianismul*—decât dacă loc la dureroase comentarii pentru d. Cuza și tovarășii d-sale de... idei. In adevăr d-sa numește lucrarea despre *Poporație* „fundamentul teoretic al partidului naționalist” (aici uită să-i mai zică și democrat...) și pe de altă parte cântă toată vremea osanale tinerimei *culte* și *idealiste* și *celor mai buni Români* care se află sub drapelul d-sale de luptă. Fapt este însă că din sânul acestei tinerimi *culte* și *idealiste* (în unele etimologii *idealist* se derivă de la *ideie*...; în altele, probabil de la... *Ide*, pronunția indigenă a numelui discipulilor lui *Tob șebegim harogh*) nu s'a ridicat până acum nici un *cititor inteligent*, nici un comentator, nici un purtător de cuvânt mai departe, care plecând de la fundamentul teoretic elădit de Maestru să scoată noi adevăruri, să facă noi aplicații urmând firul ideilor *Poporației*. Zădarnic am răsfoi colecția *Neamului Românesc*, zădarnic am asculta discursurile din întruniri ori cântecele de pe cele două piețe... „Idealismul” lor are altfel de manifestații...

Cel mult dacă pentru un examen din luna lui Cireșar vre-un discipol de la Iași citește, în blesteme și sudoarea frunții, proza searbădă din *Poporația* d-lui profesor Cuza.

Iată unica manifestațiune intelectuală de ordin teoretic (și nu tocmai benevol), la care se dedau idealistii elitei naționaliste. D. Cuza îi sfătuește să se îndrepte călără *acțiune*, să lumineze masele poporului, să facă pe agenții electorali... Mai bine—deplângând *sincer* starea de *incultură* de care pomeneam mai sus—i-ar pune să citească *Poporația* d-sale, să mai citească chiar și alte lucruri pentru mult trebuincioasa luminare a lor înșile, să provoace un curent de *idei* pentru a se putea numi idealisti, să între în controverse de teorie, pentrucă astfel—cine știe?—din forțele sufletești neutralizate sau deviate de naționalismul de toate zilele al d-lui Cuza, să răsară cândva adevărați naționaliști, adică oameni care să quintesenteze însușirile sufletești ale neamului lor, fiind ei înșiși niște personalități, să îmbogățească contribuția acestui neam la progresul universal al adevărului și să lase așa zisa *activitate* (pe care o cunoaștem prea bine) pe seama celor ce nu se pot ridica mai sus.

E foarte trist că după atâția ani de propagandă naționalistă d. Cuza ajunge să se plângă că nimeni nu-l citește și nimeni nu-l urmează pe calea celei mai de seamă construcțiuni teoretice a d-sale.

Și mai ales că privind atent prin vitrine, par'că mai zărești din timp în timp câte o carte nouă subscrisă de câte un Român din zilele noastre. Acela însă—fatalitate!—nu e *idealist*, căci nu manifestă în cele două piețe, ci e un biet rătăcit, care își pierde vremea prin biblioteci și cabinete de studii, în loc să-și fortifice glasul și mușchii în... îndreptarea și luminarea neamului românesc.—C. —

Bergson la congresul de filosofie din Bologna — Mult torent de vorbe și la acest congres de filosofie; multe expuneri de școală, sistematice, mortificate. Dar deasupra tuturor, aducând un nou concept al adevărului, se ridică filosoful francez Henri Bergson. Iată ce aprecieri găsim asupra prezenței sale la congres în no. de Aprilie-Maiu al revistei române *La cultura contemporană*.

„Adevărul fluid, viu și sguditor își găsi expresiunea către sfârșitul congresului, când se ridică să vorbească Bergson. Un om, un filosof adevărat — câți mai erau oare între atâția cultivatori ai filosofiei și atâția curioși? De sigur cea mai distinsă figură din congres, împreună cu bătrânul Boutroux și cu italianul Croce.

Bergson este o cugetare intrupată în viață și personalitate, exprimată, aș zice oare-cum, în carne și oase. El e în ființa sa întregă cu atâta intensitate bergsonian, încât nu s'ar putea aștepta mai mult. Lăsați la o parte, oricare ar fi, opiniunea voastră asupra cugetărei sale care e de pe acum, în orice caz, clasică, și întrebați-vă mai degrabă dacă acea cugetare ar putea să trăiască într'o formă mai fidelă și mai demnă. Nu, desigur, nu. In timp ce Bergson vorbea, vibrația sa personală răspânda sufletul cugetărei sale: o creațiune de adevăr se producea în spiritul ascultătorilor; și priveam pe creatorul fixat în lucrarea sa. Când, după înceata pregătire a reflecțiunei interne ajungea să descopere ca ceva nou, clasicele forme ale sugestivei sale tendințe către adevărul din ce în ce mai adevărat — și când îl văzurăm grăbindu-se să adauge *le fluxe, le mouvement, l'élan*, cel ce cunoaște pasiunea și plăcerea cugetărei se simțea sguđuit de emoție, de activitatea spirituală a acestui om, aparținând unei familii rare. Bergson, oricare ar fi în definitiv valoarea sa spirituală — judecată prea grea pentru noi contemporanii — aparține desigur dinastiei cugetătorilor de rasă: cine-l ascultă și-l înțelege simte aceasta cu o vie intensitate, și știe că vorba lui are preț mai mult decât pentru un om, pentru un timp. Particulara sa intuițiune îi permite să fie, pe lângă filosof, și poetul propriei sale cu-

getări. Și atunci expresia sa înseamnă în adevăr o profundă tendință a spiritului contemporan. Filosofia iese din școală și circulă—și va circula din ce în ce mai mult—in viața umană. Experiența ei este de o simplitate surprinzătoare: nimeni nu ar bănuși-o între cabalele schemelor filosofice. Dar pentru ce acest lucru atât de simplu tinde să trăiască, și trăiește în realitate, înbrăcat în atâtea concepte și atâtea vorbe? Pentru același motiv pentru care poetul cântă iarăși de mii de ori același sentiment simplu cu care se nutrește sufletul său; pentru că cea ce trăiește, ceea ce se continuă, și se desvoltă, nu e nici odată mulțumit cu nici o expresiune, ci caută veșnic altele noi, pentru că în fine simplitatea absolută e aproape inexprimabilă și cere tentative mereu repetate și mereu zădărnice pentru ca să se poată manifesta într'un mod oarecare. Totuși în această serie de expresiuni inadecuate, se întipărește acel spirit simplu al filosofului. El însuși n-o știe, dar alții vor recunoaște-o mai târziu; acel spirit e adevărul; adevărul, al cărui poet a fost Henri Bergson în mijlocul filosofilor mari și mici adunați la Bologna“.

Moștenitorul tronului Austro-Ungar.—In *Das freie Wort*, revistă care apare la Frankfurt a/M., no. de Mai, găsim o caracterizare puțin măgulitoare despre moștenitorul tronului austro-ungar. Extragem din ea acele rânduri care ne pot interesa și pe noi Români, de dincoace și de dincolo de Carpați.

„Mult și variat s'a scris asupra ducelui moștenitor; multe calități și planuri i s'au atribuit, dar o calitate n'a avut

nimeni curajul să i-o atribue, și anume: că ar fi o personalitate iubită...“

„Dl. Duce de Coroană este primul strămoș a unei noi familii, și prima lui datorie o consideră a fi aceea de a aduna cât mai multă bogăție“.

„Odiuioară, în zilele lui Lueger, se vorbea mult de pârtnirea moștenitorului, pentru partidul social democrat (din Austria) și de dușmănia lui contra maghiarilor, contra tri-alismului, etc...“

„Astăzi nimeni nu știe care sunt planurile viitorului Împărat. Numai Papa de la Roma este sigur de el... Protecțiune și protejați nu există pentru acest viitor stăpân; pentru el toți sunt simple instrumente.“

„De altmintreli este politicoș...“

„În îndeplinirea obligațiunilor pe care i le impun multiplele testamente care s'au făcut pentru el, nu trece cu un crăițar peste ceea ce este de strictă datorie.“

„Este bogat și avar.“

„Protejează armata, dar armata nu-l iubește.“

„Planurile lui de viitor se perd în nebulositate. Nimeni nu poate ști ce are să facă.“

„Astăzi refuză să ia parte la sărbările de încoronare din Anglia, fiindcă acolo nu va fi primită soția sa, Sofia, cu rangul de moștenitoare a tronului. (Căsătoria moștenitorului tronului austriac este morganică).“

„Maghiarii sunt dispuși să înalțe pe soția moștenitorului la rangul de regină a lor,—și cu aceasta Maghiarii vor și produce o spărtură definitivă în monarhie“.

REVISTA REVISTELOR

„Viața românească“ (VI, 2, Februarie), ne înfățișează, în sfârșit, și noua prefață pe care d. Brătescu-Voinești o citea de multă vreme în „cercurile literare“, și cu care gazetele indiscrete nelinișteau într'una curiozitatea publică.

Când d. Duiliu Zamfirescu a simțit nevoia să-și arate punctul său de vedere față de luptele politice contemporane, în prefața unui roman inofensiv, de ce n'ar avea dreptul și d. Brătescu-Voinești să scrie o „predoslovie“ în care să ne arate că sunt oameni cari nu-l cunosc, alții cari-l admiră și că, oricum, țara noastră e prosperă...“

Curiozitatea noastră dela început nu s'a potolit, ea se frământă așteptând volumul.

Se publică și drama D-lui Sadoveanu, „De ziua mamei“; iar d. Topârceanu dă la „cronica veselă“ un sonet frumos din cele trei. Constatăm cu regret că revista ieșană devine mai puțin pretențioasă: acum poate semna în paginile ei chiar d. Vasile Savel.

„Despre organizarea satelor noastre“ spune cuvinte frumoase și drepte d. Oct. C. Tăslăuanu în *Luceafărul* (X, 9, Mai).

În „Cântecel“ D-lui Eftimiu — deși foarte multe la olaltă—nu mai poți găsi măcar acea ușurință, obicinuită dar simpatică, a versului, nici frăgezimea, naivă dar caldă, a imaginilor; și nici chiar abundența aceea nepretențioasă și interesantă, cu cari tânărul poet putuse să primească, la începutul carierei sale, îndemnul celei mai prodigioase bunevoînți. Exagerarea încurajatoare a laudelor binevoitoare ce i s'au adus, pare a nu fi folosit prea mult poetului; care nu văzu în ea bunavoința ce vrea să aștepte trecând cu vederea, ci răsplata impusă de desăvârșirea chemării sale.

Altfel, n'ar fi putut publica — chiar numai pentru respectul reputației sale, așa de ieftin stabilită — versuri ca cele din no. din urmă al „Luceafărului“:

„Cu cât mă vei iubi mai mult

„Cu atâta îmi vei fi mai dragă...“

* — Comunică poetul iubitei sale, cu care ar dori să se plimbe o noapte întregă:

„Cu mâna ta de mână aninată

„Cu trupurile cât mai depărtate“

Și iață cum vrea să moară gloriosul autor al poemului „Înșiră-te, mărgărite...“:

„In ceasul morții mele să fie primăvară

„Să treacă rândunele în vesel ciripit...“

„Să bată vântul iarăș... să fie cald afară

„Iar mărgăritărelul să fie înflorit“.

E prea puțin pentru cel mai slăvit dintre poeții liniari.

Primim din partea unui cititor următoarele rânduri:

„În revista bisericăscă „Viitorul“, No. 13—16, pe Martie și Aprilie — c. — întâlnim un articol cu titlul: *Praternitatea pretinsă de socialiști*, subscris de un oarecare d. Dim. C. Cornilescu.

Acest articol e traducerea din italienește — cuvânt cu cuvânt — a capitolului cu același titlu din scrierea „*Il socialismo e le sue utopie*“ de Giuseppe Guggino. Aceasta nu ni se servește nicăieri, în cazul de mai sus. Am dori să fie o greșală, căci ar fi dureros ca să se strecoare o imoralitate, chiar acolo unde se predică moralitatea.

Ori avem de a face și aci cu trista apariție a unui tânăr lihnit după glorie?“

Revue des deux mondes. Într'un articol asupra *spiritului nouei Sorbone*, Faguet găsește că sistemul actual, cel ales francez de învățământ, încheie în el o anomalie, care a determinat

mişcarea de azi în poiriva direcțiunii pedagogice de azi. Anume Faguet spune că anomalia stă în aceea că Sorbona trebuie să facă știință și să prepare totdeodată pe studenți pentru cariera de profesori secundari, ceea ce este contradictoriu. Soluțiunea acestei stări, ar da-o — după d-sa — o reformă care ar institui în Sorbona un învățământ triplu care să se lege unul cu altul, dar care totuș să nu fie unul. Și așa în primul grad s'ar pregăti institutorii, în al doilea profesorii secundari, și numai în al treilea s'ar face știință. Dar atunci s'ar face știință adevărată. Acestea sunt soluțiuni. Anumite pagini din articol însă, ne fac să credem că campania în poiriva actualei Sorbone, are și o față personală. Durckheim în special pare a fi cu stăruință vizat. Dacă aceasta e bine sau nu, iată o altă chestie.

În *La Nature* Paul Becquerel arată că experiențele sale, cari au dovedit că cei mai rezistenți spori nu pot rezista acțiunii ultravioleului exercitată asupra lor în vid, — răs-tornă ipoteza lui Arrhenius, care încearcă să explice modul de diseminațiune a germeilor în univers. Se știe că Arrhenius — în poiriva teoriei insolubile a generațiunii spontane — pune viața pe seama unor germeni extracos-mici, cari — așa cum dovedesc experiențele lui Nicholls și Hull — ar fi putut să fie aduși prin presiunea pe care o exercită lumina asupra corpurilor pe cari le luminează. (Vezi și Arrhenius: *L'évolution des mondes*). Acum Becquerel stabilește că acești germeni n'ar fi putut în nici un chip să supraviețuiască în condițiunile pe cari le-ar fi oferit spa-țiile interplanetare: vid, frig și acțiunea chimică a razelor ultraviolete. Ceea ce înseamnă că minunata ipotexă a lui Arrhenius, se află — spre regretul multora — în fața unor obstacole pe cari nu le va învinge — poate — niciodată.

Pictorul Emil Bernard apără cu multă credință *dogma tradiției în pictură* în ultimul no. din *La Revue Critique*.

Se prea poate să fie bine venite asemenea sfaturi cuminti, astăzi când acel „outré“ formează singurul punct de călăuză

a multor artiști francezi. Saloanele „independenților“ au scandalizat în timpul din urmă până și pe cei mai bine înarmați cu acea toleranță bine făcătoare față de noutățile îndrăznețe.

Atâta numai că d-l Emil Bernard, aduce, în locul exagerărilor de mai sus, altele și mai funeste poate pentru soarta picturii: „Personalitatea în fața frumosului nu importă; impersonalitatea îi este favorabilă din toate punctele de vedere dacă ea duce la acel țel dorit“. Evident cuvintele acestea pot fi sămânța celei mai spăimântătoare platitudini și celei mai de plâns lipse de inițiativă și de afirmare în sufletele artiștilor tineri.

Dar *Frumosul*, știm, stă chiar în mâna artistului să-l făurească. Dela personalitatea lui vom avea de așteptat zămislirea lui. În sufletul său îi este locașul, nu aiurea. „Frumosul“ pe care-l așteaptă d-l Emil Bernard dela „impersonalitate“, e frumosul acela convenit, admis de mai înainte, deci care presupune iarăș la obârșia lui o personalitate adevărată, creatoare, de artist. „Frumosul“ d-lui Bernard poate fi acela al unui onorabil și meșter „artisan“, nu al unui artist, cuvânt în care vedem un înțeles cu mult mai demn.

În alt capitol autorul ne vorbește de estetica lui Reynolds, studiind-o mai mult — cecece socotim că e greșit — după discursurile pe cari marele pictor englez le ținea la fiecare început de an la Academia regală din Londra. Reynolds și el de-asemena se declară pentru păstrarea dogmelor tradiționale, pe cari însă se vede că a știut să le înțeleagă mai bine, judecând cel puțin după opera lui artistică nu după cea discursivă.

O particularitate a acestei Academii regale din Londra: pentru a desenă de pe un model viu de femei se cerea ca elevul să fie... însurat!

Tot în acest no. d-l Jean Herluison cercetează *clasicismul și catolicismul din opera lui M. Barrès*, articol scris în vederile revistei care e o tribună monarchico-clericală.

MEMENTO

--- Amintirile din tinerețe ale lui John Ruskin au apărut la Hachette-Paris, într'o traducere datorită d-nei Gaston Paris, și cu o prefață de R. dela Sizeranne, cunoscutul propagator al doctrinei lui Ruskin. Ele ne fac să iubim și mai mult pe marele profet.

--- Concluzia trasă din analiza faptelor, pe cari regretatul nostru savant N. Vaschide, le adună în volumul său apărut de curând la Flammarion-Paris, *Le Sommeil et les rêves*, — e că nici atențiunea și nici voința nu lipsesc în timpul somnului și că ele funcționează și în timpul visului și că ceva mai mult, în vis, avem câte-odată o lipsă totală și surprinzătoare a simțului duratei.

--- Soția popularului romancier francez, mort mai acum câțiva ani, Hector Malot, — duce mai departe interminabila dar seaca activitate literară a defunctului său soț. Scrie romane de acelaș calup moralizator.

--- Iarăși poliția berlineză a confiscat un no. din revista *Pan*, pentru un articol: „Scrisoare a unui părinte din vremea noastră“, care a putut părea imoral! Ceea ce e mai curios însă e că acest articol fusese ținut cu mult înainte ca o conferință în fața Societății studențești din Iena în fața și a numeroase studente.

--- Urmându-și vocațiunea sa cea adevărată, cusătoreasa scriitoare descoperită de curând de Mirbeau și premiată de revista *La Vie Heureuse*, — d-na Marguerite Audoux, scrie poeme în ultimul no. din *La Phalange* (no. mars).

--- Pentru monumentul lui Paul Verlaine s'au strâns până acum 6.028 lei. — Monumentul e aproape gata. Inaugurarea va avea loc cam la finele lui mai.

--- Din Edgar Poe s'au mai tradus nuvele umoristice cari au apărut deunăzi la Sansot-Paris, sub titlul *Les Lunettes*. (3 fr.)

--- Trei noi piese de teatru de Bernard Shaw au apărut la Constable-London (6 sh.)

Piesele, cași celelalte toate, sunt precedate de prefețe explicative: umoristice, paradoxale și abracadabrante. Dacă în prima piesă (*The Doctor's Dilemma*) vorbește de pildă de medjici, apoi ne vorbește și în prefață de cloroform, de bacteriologie, vivisectiune, inculcare, vac-

cinare, statistică, rutină etc. Henry.—D. Davray dela „Mercure“ ne spune că „Shaw nu e un dramaturg; nu e un cugetător: e un umorist, un predicator, un satirist, un strălucit cronicar“.

--- Vladimir Korolenko, cunoscutul scriitor rus, e oaspetele Bucureștilor. Anul acesta prietenii săi i-au serbat un jubileu: 25 ani dela întoarcerea sa din exilul în Siberia.

--- Proiectul de lege asupra asociațiunilor religioase din Spania, prevede că toate societățile cu caracter confesional vor funcționa în conformitate cu codul civil. Congregațiunile școlare și industriale vor fi puse sub controlul Statului. Toate asociațiunile vor trebui ca, la fiecare trei ani, să publice bilanțul gestiunii lor financiare.

--- Ultimul număr din *Comptes rendus de l'Académie des inscriptions*, conține relațiunea unei descoperiri a Abatelui Eugène Tisserant între manuscrisele siriace de la *British Museum*, — a 54 de foi dintr'un manuscris siriac a lui Isaia, care, după părerea descoperitorului, reprezintă cel mai vechiu manuscris al Bibliei dintre Octombre 459 și Octombre 460.

Partea completă cuprinde Isaia 22, 24.

--- Anul acesta e bogat în aniversări. Șirul acestor aniversări l'au deschis splendidele serbări dela Roma, date după cum se știe, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la săvârșirea unităței politice a statului italian.

În afară de aceasta, în cursul anului 1911 vom mai avea următoarele aniversări:

Se vor împlini 90 de ani dela tragica moarte a marelui Napoleon. La 10 Iulie se împlinesc 40 de ani, decând Franța fiind zdrobită de armatele prusiace, Germania a anexat Alsacia și Lorena.

La 10 Mai e a treizecea aniversare dela proclamarea regatului român și încoronarea primului rege al României.

La 27 Mai se împlinesc nouăzeci de ani dela mișleasca omorâre a lui Tudor Vladimirescu.

În cursul lunii Iulie se împlinesc 30 de ani decând s'a pus în aplicare regulamentul organic.

